

2020

Ръководство за овластяване на уязвими групи жени за превенция на насилието, основано на пола

Проект на Фондация „Да“ - „Осигуряване на ефективна защита от насилие, основано на пола, на жени и момичета от ромски произход“
ПРОЕКЪТ СЕ ОСЪЩЕСТВЯВА С ФИНАНСОВАТА ПОДКРЕПА НА ИСЛАНДИЯ, ЛИХТЕНЩАЙН И НОРВЕГИЯ ПО ФИНАНСОВИЯ МЕХАНИЗЪМ НА ЕИП

Съдържание:

Увод. Кратко представяне на проекта.....	2
Първа глава.....	4
Световна, европейска и национална правна рамка на насилието, основано на пола.....	4
Преглед на световната, европейската и практиката на ФДА по следните въпроси: какво представлява насилието, основано на пола, какви видове бива, корени/причини за появата му, последици/резултати от него.....	6
Произход и прояви на насилието, основано на пола.....	6
Неустановени мащаби.....	8
Последици от насилието, основано на пола.....	9
Факти за сексуалното и свързано с пола насилие.....	10
ДОБРИТЕ ПРАКТИКИ ЗА РАБОТА В СЛУЧАИ НА НАСИЛИЕ, ОСНОВАНО НА ПОЛА.....	12
НАЦИОНАЛНИ ПРАКТИКИ:	
Фондация „ ДА – Джендър Алтернативи “.....	12
Фондация „Асоциация Анимус“.....	14
AVON България.....	16
Сдружение "Алианс за защита от насилие, основано на пола".....	19
ЕВРОПЕЙСКИ ПРАКТИКИ.....	20
ВТОРА ГЛАВА	
АНАЛИЗ от проведена Фокус група с ромски жени и момичета.....	26
Насоки за действия, които жертвата трябва да следва в случай на извършено домашно насилие.....	35
ТРЕТА ГЛАВА	
Анализ от проведена Фокус група с професионалисти.....	36
ЧЕТВЪРТА ГЛАВА	
Анализ на заключения на анализа, препоръки за овластяване на уязвими групи жени.....	40

Увод

Кратко представяне на проекта

Проектът **“Осигуряване на ефективна защита от насилие, основано на пола, на жени и момичета от ромски произход”** е одобрен по Първата сесия по Схемата за малки инициативи с тематичен приоритет: Подкрепа за правата на човека и е с продължителност 12 месеца (06.02.2020 г. - 06.02.2021 г.). Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по Финансовия механизъм на ЕИП. Основната цел на проекта е да се осигури защита срещу насилие, основано на пола срещу ромски жени и момичета.

Настоящият проект отразява нуждата от противодействие срещу насилието, основано на пола сред ромски жени чрез развитие на устойчиви стратегии за взаимодействие и овластяване с цел превенция на насилието и насърчаване на търсенето на помощ и подкрепа. Целта на проекта е да предложи нови подходи в работата с уязвими групи жени, чрез включването им в тези процеси; да повиши капацитета на професионалистите за приложението на чувствителен към половете подход за превенция на насилието при работата им с уязвими групи жени; да повдигне дебат за ролята на ромските жени в обществото; да повиши общественото съзнание за проблемите на ромските жени и множествената дискриминация, с която се сблъскват.

Проектът представлява пилотна програма насочена към уязвими социални групи, с фокус ромски жени. Ще бъде изготвен наръчник за овластяване на ромски жени, който ще бъде представен и разпространен чрез провеждането на 8 тематични обучения в 4 основни сфери – образование, предприемачество, човешки права и насилие.

Квартал „Столипиново“ в Пловдив е най-голямото градско гето в България с близо 40000 души население. Той е сегрегирен и има голям брой млади хора. Ромите там са капсулирани и рядко излизат извън пределите на квартала. Избрахме ромски/турски младежи и жени поради 3 основни причини. Първо, през този период младите хора оформят визията си за лична реализация и търсят перспективи в социалния живот. Второ, тези момичета са маргинализирани поради техния пол и социален статус и често са изложени на различни рискове. Те често носят тежестта на двойното отхвърляне. Това се случва в семейството и в общността, където съществуват предразсъдъци към етническите малцинства, изобразяващи ги като крадци, лъжци и др. Момичетата, конкретно, са изложени и на риск от ранни бракове, тийнейджърска бременност, трафик на хора с цел сексуална експлоатация, като тематичните обучения ще бъдат изключително полезни за тях. Избрахме ги, за да изградят критичен поглед върху дискурса образование и защо то е толкова важно, предприемачество и как да реализират своя потенциал на пазара на труда, основни човешки права и тяхната защита и насилие над жени. Чрез нашата ежедневна работа с жени и деца, преживели насилие, основано на пола, сме установили, че много жертви не разпознават различните

му форми и видове престъпления, извършени срещу тях, като това включва и ограничаването им от страна на насилника до образование, пазара на труда и здравеопазване. Тази липса на информация ги прави уязвими към експлоатация и зависимост. В резултат и на това много от тях нямат друг избор, освен да останат у дома. Поради този социален натиск се сблъскват със сериозни негативни явления като ранен брак, нежелана бременност, полово предавани инфекции, отпадане от училище, безработица, насилие и междусекторна дискриминация. Дискриминацията е само една от признатите причини за трафика и експлоатацията на хора. Дейностите ще овластят целевите групи и ще ги направят лидерки в тяхното общество чрез повишаване на тяхната осведоменост и знания по теми, които ще спомогнат за тяхната интеграция.

Кратко представяне на ръководството за овластяване на уязвими групи жени

Трудно е да се намери официална държавна статистика за насилието над жени в България, тъй като такава не се събира за всички форми на насилие, както и не се събира за целите на националната политика за борба срещу насилието над жени, а по-скоро за целите на мониторинга на политиката за борба срещу престъпността. Единствено годишната статистиката за обвинените и осъдените лица за изнасилване, разврат и блудство е публично достъпна. Неофициалните източници на данни (НПО, кризисни центрове, горещи телефонни линии и др.) събират собствена статистика, например за броя на услугите, предоставени на жертвите на насилие над жени, предимно на жертвите на домашно насилие.

Към този момент в България не съществува междуинституционално сътрудничество и мултидисциплинарен подход при прилагане на мерките за защита на жертвите на домашно насилие и насилие, основано на пола. То се осъществява спорадично между полицията, съдебната система и социалните служби (особено, когато са засегнати деца).

За да се преодолее тази липса се създаде Ръководство, в което са приложени практични съвети за жертвите и насоки за специалистите, които работят в сферата на домашното насилие и насилието, основано на пола. То представлява изследване на темата и дава добра база за специалистите, които тепърва се запознават с нея и имат нужда от подкрепа.

Първа глава

Световна, европейска и национална правна рамка на насилието, основано на пола

Насилието, основано на пола, е насилие, което е насочено срещу някое лице именно поради неговия/нейния пол. То представлява нарушение на основното право на живот, свобода, сигурност, достойнство, равенство между мъжете и жените, на свободата от дискриминация и на правото на физическа и психическа неприкосновеност. Насилието, основано на пола, отразява и засилва неравенството между мъжете и жените. То е нарушение на правата на човека и форма на дискриминация. Произтичащо от неравенството между жените и мъжете, то се проявява в различни форми. Оценка относно неговите мащаби са тревожни. То оказва тежко въздействие върху жертвите и причинява значителни разходи.

Организацията на обединените нации и Съветът на Европа са разработили инструменти, които са основните референтни показатели в областта на борбата с насилието над жените. Европейският съюз (ЕС) работи за разрешаването на този проблем с помощта на различни средства, но в настоящия момент не съществува обвързващ инструмент, специално предназначен за защита на жените от насилие. Въпреки че се наблюдават общи тенденции в областта на борбата срещу насилието, възприетите от държавите членки подходи се различават.

Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие, наричана още Истанбулска конвенция е конвенция относно насилието над жени и домашното насилие. Конвенцията е предложена за подписване на 11 май 2011 г. в Истанбул, Турция, и е в сила от 1 август 2014 г. Тя е подписана от 45 държави (всички членове на Съвета на Европа, с изключение на Азербайджан и Русия), както и от Европейския съюз. На 12 март 2012 г. Турция става първата държава ратифицирала Конвенцията, последвана от 32 други държави в периода от 2013 до 2018 г. (Албания, Андора, Австрия, Белгия, Босна и Херцеговина, Хърватия, Гърция, Кипър, Дания, Естония, Финландия, Франция, Грузия, Германия, Исландия, Италия, Малта, Монако, Черна гора, Холандия, Норвегия, Полша, Португалия, Румъния, Сан Марино, Сърбия, Словения, Испания, Швеция, Швейцария, Македония, Люксембург).

На 27 юли 2018 г. Конституционният съд на България произнася решение №13 по конституционно дело №3/2018 г., с което постановява, че „Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие, съставена на 11.05.2011 г. в град Истанбул, подписана от Република България на 21.04.2016 г. не съответства на Конституцията на Република България“. Така страната остава единствената държава на Балканския полуостров, която не е ратифицирала конвенцията.

В България е приет Закон за равнопоставеност на жените и мъжете (обн. ДВ. бр. 33 от 26 април 2016 г.). Този закон урежда провеждането на държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете. Целта на закона е да насърчи постигане на равнопоставеност на жените и мъжете, като създаде условия за изграждане на институционална среда и определи органите и механизмите за провеждане на държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете. Министерският съвет определя държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете и приема Национална стратегия по равнопоставеност на жените и мъжете. Към Министерския съвет се създава Национален съвет по равнопоставеността на жените и мъжете, който е орган за осъществяване на консултации, сътрудничество и координация между централните и териториалните органи на изпълнителната власт и структурите на гражданското общество. Република България е страна по изпълнението на редица международни конвенции (на ООН, МОТ и др.), както и на международни правни актове по правата на човека. В областта на равнопоставеността на половете най-значими, които определят и бъдещата стратегическа рамка на политиката в тази област, са Пекинската декларация и Платформа за действие по правата на жените, приети на Четвъртата конференция на ООН за жените (1995 г.), и Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените.

Проблематика Насилието над жените е едновременно нарушение на правата на човека и форма на дискриминация, основана на пола. То представлява основна пречка за постигане на равенство между жените и мъжете. Въпреки нарастващото внимание, което се отделя на този въпрос, насилието над жените продължава да бъде широко разпространено на всички равнища на обществото и засяга всички държави — членки на ЕС.

Равенството между жените и мъжете е основен принцип на ЕС. Той се признава в договорите за ЕС и в Хартата на основните права на ЕС. Въпреки че ЕС е световен лидер в областта на равенството между половете и е постигнал значителен напредък през последните десетилетия, насилието и стереотипите, основани на пола, продължават да съществуват — за това свидетелства фактът, че една трета от жените в ЕС са били обект на физическо и/или сексуално насилие. Независимо от това, че по-голям брой жени завършват висше образование, те печелят средно 16 % по-малко от мъжете и едва 8 % от главните изпълнителни директори на най-големите дружества в ЕС са жени.

С цел това да се промени, в Стратегията за равенство между половете за периода 2020—2025 г. са определени ключови действия за следващите 5 години, като се поема ангажимент да се гарантира, че Комисията ще включва аспект за равенство между половете във всички области на политиката на ЕС.

Досега нито една държава — членка на ЕС, не е постигнала равенство между жените и мъжете. Напредъкът е бавен, а между половете продължават да съществуват разлики

в заетостта, заплащането, грижите и пенсиите. За да се премахнат тези различия и да се даде възможност на Европа да разгърне пълния си потенциал в бизнеса, политиката и обществото, стратегията очертава набор от ключови действия, включващи: премахване на насилието и стереотипите, основани на пола; осигуряване на равно участие и равни възможности на пазара на труда, включително равно заплащане; и постигане на баланс между половете при вземането на решения и в политиката.

1. В ЕС 33 % от жените са били подложени на физическо и/или сексуално насилие, а 55 % са били жертва на сексуален тормоз.
2. Жените в ЕС печелят средно 16 % по-малко от мъжете и все още срещат трудности при намирането на работа и запазването на работното си място.
3. Жените продължават да са по-слабо представени на ръководни позиции, включително в най-големите дружества в ЕС, където едва 8 % от главните изпълнителни директори са жени.

Преглед на световната, европейската и практиката на ФДА по следните въпроси: какво представлява насилието, основано на пола, какви видове бива, корени/причини за появата му, последици/резултати от него

Произход и прояви на насилието, основано на пола

Насилието срещу жените има исторически предпоставки. То се корени в “исторически неравнопоставените отношения на власт между мъжете и жените, при което жените са били поставени в подчинено положение спрямо властта на мъжете и по този начин жените са били лишени от възможността си да разгърнат пълния си потенциал и възможности за развитие”.¹ Основаното на пола насилие и насилието срещу жените често се използват взаимозаменяемо, тъй като в повечето случаи насилието, основано на пола, е причинено от мъже спрямо жени и момичета. Международните документи и националните законодателства потвърждават, че мъже и момчета също понякога стават жертви на насилие.

В рамките на Съвета на Европа насилието над жените, основано на пола, се определя като „насилие, което е насочено срещу жена, защото тя е жена или което засяга предимно жените.”² Насилието срещу жените се определя като „нарушение на правата

¹ Пекинска платформа за действие от 4-та Световната конференция на ООН за жените през 1995, Глава D, параграф 118, <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf>,

² Конвенция на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие, чл. 3, <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/conventionviolence/convention/Convention%20210%20Bulgarian.pdf>

на човека и форма на дискриминация срещу жените и означава всички актове на насилие, основано на пола, които водят до или има вероятност да доведат до физическо, сексуално, психическо насилие или икономическа вреда или страдание на жените, включително заплахи за извършване на такива действия, принуда или произволно лишаване от свобода, независимо дали това се случва в обществения или в личния живот.”³

Въпреки, че е трудно да се направи разграничение между различните видове такова насилие, тъй като те често се наслагват и не са взаимноизключващи се, насилието, основано на пола включва, но не се ограничава до:

- домашно насилие, сексуално насилие, сексуален тормоз, изнасилване, сексуално насилие по време на конфликти и вредни обичайни или традиционни практики, като генитално осакатяване на жени, принудителни бракове и престъпления „в името на честта;
- трафик на жени, сексуална, икономическа експлоатация и насилствена проституция;
- насилствена стерилизация, принудителни аборти, принудителна употреба на контрацептиви, детеубийство на женски плод в утробата и пренатално избиране на пола;

В действителност във всичките му форми насилието над жените, основано на пола, предвид историческите му корени и връзката му с мястото и ролите, отредени за мъжете и жените в обществото, не може да бъде разглеждано извън социалните структури, полово обусловените норми и роли, които насърчават и оправдават това явление като нормално или допустимо. Безспорен е фактът, че жените в ромските общности остават най-уязвими за ревиктимизация, поради трудностите за излизане и напускане на общността и поради социалното изключване на ромите в България. Факторите, които засилват рисковете за насилие сред ромите са съществуващото традиционно разбиране на социалните роли на жените и децата, все още широко разпространените патриархални семейни ценности и ранните бракове. Съществува необходимост от създаване на услуги вътре в самите общности. Съществуването на центрове, в които да се предоставят консултации, съвети и подкрепа за жертвите на насилие в ромски общности не само ще спомогне за намаляване на случаите на насилие, но и ще повиши капацитета на самите общности за справяне с проблема. Основно място в системата от мерки и услуги за жертви на насилие в България заема активното търсене на помощ от страна на самите жертви. Според сегашната система институциите (съд, полиция, социални служби) не предприемат активни действия по закрила и предоставяне на услуги, докато няма изричното волеизявление и подаване на сигнал от пострадалия от

---

³ Конвенция на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие

насилие. По този начин самата система за предоставяне на закрила и услуги се превръща в рисков фактор за възникване на насилие.

Ключът към предотвратяването на сложен и многостранен феномен като насилието, основано на пола, е в приемането на цялостен и координиран подход, който да гарантира защита и подкрепа на жертвите. Затова за постигането на ефективен отговор на този тип насилие се изискват съгласувани действия от много различни участници. Изпълнението на политики или прилагане на изолирани действия във връзка с различни форми на насилие не е достатъчно за справяне с такова дълбоко вкоренено явление като насилието, основано на пола. От съществено значение е постигането на точния баланс между предотвратяването, защитата и наказателното преследване, като нуждите на жертвите имат приоритет.

Неустановени мащаби

Все още липсват надеждни и съпоставими данни на национално и европейско равнище. Събирането на данни е трудно, тъй като по различни причини (например страх или срам) жертвите често не съобщават за актовете на насилие. Според Агенцията на Европейския съюз за основните права (FRA), четири от всеки пет жени не са се обърнали към нито една от съответните служби, след като са претърпели актове на насилие от лица, различни от техния партньор.⁴ Липсата на общо определение за насилие на европейско равнище също представлява допълнителна пречка за събирането на съпоставими данни.

Съществуващите оценки са тревожни. Съветът на Европа счита, че между 20 % и 25 % от жените в Европа биват подложени на физическо насилие поне веднъж през живота си в зряла възраст, а повече от 10 % от тях са жертви на сексуални злоупотреби с употреба на сила. Данните за всички форми на насилие над жените достигат 45 %. Оценката на мащабите на домашното насилие, което е най-често срещаната форма на насилие, показва, че от 12 % до 15 % от жените в Европа на възраст над шестнадесет години са жертви на домашно насилие. Според научно изследване броят на смъртните случаи в ЕС, свързани с домашното насилие, е близо 3 500 годишно — повече от девет на ден, като приблизително седем от жертвите са жени⁵.

Що се отнася до жертвите на насилие, основано на пола, следва да се подчертае, че някои социални групи са в особен риск от насилие. Такива уязвими групи, например, са жените от малцинствата, мигрантите и бежанките, жените в институции и с увреждания,

---

⁵ Данни за 2006 г. Вж.: Оценка на смъртността от домашно насилие в Европа, обобщение на научния доклад (Estimation de la mortalité liée aux violences conjugales en Europe, synthèse du rapport scientifique), Псител, юни 2010 г., стр. 5. Научният доклад и неговото обобщение са достъпни на адрес: <http://www.psytel.eu/violences.php>. По въпроса за мъжете — жертви на насилие от страна на партньора им, вж.: Мъжете също са жертви на домашно насилие, в. „Фигаро“, август 2010 г

жените в ситуация на въоръжени конфликти. Освен това те не са защитени срещу сексуално насилие и други форми на насилие, основано на пола, тъй като все още законодателството и практиката в България не съответстват на основна тенденция, изведена в универсалните, регионалните документи и документите на ЕС. Според тази тенденция на жените, пострадали от такова насилие, трябва да бъде осигурена защита и подкрепа, както и това да бъде разглеждано като особена причина, в някои случаи даваща основание за предоставяне на международна закрила на пострадалите жени.

Последици от насилието, основано на пола

Насилието е комплексен и сложен проблем. При него от еднакво значение са както навременното идентифициране на проблема и адекватното реагиране от страна на жертвите на насилие, техните близки и институциите, така и намаляването на вредните последици и ре-социализацията на жертвите на насилие. Последиците от насилието засягат всички сфери на живота: индивидуална, семейна и обществена.

То има тежки непосредствени и дългосрочни последици върху физическото и психическото здраве на пострадалите жени. Физическите, емоционални и психологически последици от насилието могат да бъдат сериозни и да доведат до влошаване на здравословното състояние и развиване на хронични заболявания, което от своя страна води до нарушаване на нормалното социално функциониране на индивида. То може също така да доведе до отрицателни последици за децата, които са свидетели на насилие. Освен човешките страдания и тяхното въздействие върху здравето, насилието над жените създава значителна икономическа тежест за обществото като цяло, предвид медицинските грижи, полицейските и съдебните разходи, загубата на производителност и социалните разходи.

Икономическият и технологичен прогрес не е знак за равенство за социална и полова равнопоставеност. Причините са комплексни и са както исторически, така и икономически, и социални. В исторически план равенството на половете е сравнително ново явление. Така например на жените в Швейцария им е позволено да гласуват едва през 1978 г., а в Саудитска Арабия им беше позволено да гласуват едва през 2011 г., като фактическо за пръв път жените там упражниха това свое право през 2015 г. В много държави, включително САЩ, Великобритания, Испания и др. овластяването на жените е дълъг процес, включително от правна гледна точка. В редица държави все още няма случай на жена президент или жена министър-председател. Макар да изглеждат изолирани, тези явления имат общо отношение и към въпроса за насилието, основано на пола, защото историческите, културни и етнически особености често предопределят патриархална структура на обществото, в което жената е в подчинение на мъжа, а в някои случаи тя е третирана като негова собственост. Продължава да е честа практика продажбата на булки, насилствената женитба на момичета, малки деца за много по-възрастни от тях мъже, както и случаите на генитално осакатяване при млади момичета.

Към 3 февруари 2020 г. по данни на Световната здравна организация близо 200 милиона жени и момичета са претърпели генитално осакатяване.

Според научен доклад, само по себе си домашното насилие струва на ЕС 16 милиарда евро годишно. Годишните бюджети за предотвратяване на този вид насилие в Европа се оценяват на десетки милиони евро⁶. Съгласно проучване, проведено от Генералната дирекция за услуги в областта на парламентарните изследвания на Европейския парламент, общата годишна цена на насилието срещу жените в ЕС през 2011 г. възлиза на повече от 228 милиарда евро⁷.

Днес на равнището на ЕС се наблюдава очевидна липса на достъпни и систематично събирани данни относно насилието над жени. Първо е много трудно да се измери действителната степен, до която е разпространено то, тъй като за повечето случаи на домашно и сексуално насилие не се подава сигнал. Второ е трудно да се осигурят съпоставими анализи, тъй като няма обща съгласувана методология за получаване на административни данни.

Факти за сексуалното и свързано с пола насилие:

- В световен мащаб се счита, че около 40 до 70 процента от убийствата на жени са извършени от интимните им партньори, често в контекста на връзка изпълнена с ежедневно насилие.
- По света една от всеки три жени е била бита, принуждавана да прави секс или насилвана по друг начин.
- Трафикът на хора е нараснал от 1995г. до 2000г. с около 50 процента и Международната Организация по Миграцията (МОМ) изчислява, че приблизително 2 милиона жени годишно биват трафикирани през границите.
- Повече от 90 милиона африкански жени и момичета са жертви на обрязване на гениталиите.

---

⁶ Данни за 2006 г. Вж.: Оценка за цената на домашното насилие в Европа: обобщение на научния доклад (Estimation du coût des violences conjugales en Europe: synthèse du rapport scientifique), Псител, юни 2009 г. Докладът показва, че чрез увеличаване с едно евро на бюджета на политиките за превенция могат да се спестят 87 евро от общи разходи, включително 30 евро от преки разходи, стр. 3—4. Докладът и неговото обобщение са достъпни на адрес: <http://www.psytel.eu/violences.php>. Въпросът за цената на насилието е разгледан също в „Борба с насилието срещу жените: проучване за оценка на мерките и действията, предприети в държавите — членки на Съвета на Европа“, Съвет на Европа, 2006 г., стр. 8—12.

⁷ Борба с насилието срещу жените: оценка на европейската добавена стойност, Генерална дирекция за услуги в областта на парламентарните изследвания, Европейски парламент, 2013 г., стр. 24.

- Приблизително 60 милиона момичета, които при други обстоятелства се очаква да са живи, липсват от различни популации, предимно в Азия, в резултат на полово селектирани аборти, детеубийство или недостатъчни грижи.
- В последните години масови изнасилвания по време на война са документирани в Босна, Камбоджа, Либерия, Перу, Сомалия и Уганда. Екип на Европейския Съюз за установяване на фактите изчислява, че повече от 20 000 мюсюлмански жени са били изнасилени по време на войната в Босна.
- Деветдесет и четири процента от проучените разселени домакинства в Сиера Леоне са докладвали случаи на сексуално нападение, включително изнасилвания, изтезания и сексуално робство. Най-малко 250 000, а вероятно около 500 000 жени са били изнасилени по време на геноцида в Руанда през 1994г.

Развитие на жените в Света (UNIFEM, 2000)

Предотвратяването и работата със случаи на сексуално и свързано с пола насилие са директно свързани със защитата на човешките права. Човешките права са универсални, неделими, взаимосвързани и взаимозависими. Всеки индивид независимо от своя пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически или други възгледи, национален или социален произход, имотно състояние, родено или обществено положение, има право да бъде уважаван, защитен, да упражнява и се ползва от всички фундаментални човешки права и свободи. Правителствата са длъжни да осигурят еднакво упражняване на всички икономически, социални, културни, граждански и политически права за жените и мъжете, момичетата и момчетата. Действия на сексуално и свързано с пола насилие нарушават редица принципи на човешките права, съдържащи се в международните инструменти за човешките права. Това включва:

- Правото на живот, свобода и сигурност на индивида.
- Правото на най-висок възможен стандарт на физическо и психическо здраве.
- Правото на свобода от изтезания или жестоко, нечовешко или унижително отношение или наказание.
- Правото на свобода на придвижване, мнение, изказване и сдружаване.
- Правото да се сключва брак свободно и с пълно съгласие, и правото на равнопоставеност при сключването на брак, по време на брака и при неговото разпадане.
- Правото на образование, социална сигурност и лично развитие.
- Правото на културно, политическо и обществено участие, равен достъп до обществени услуги, работа и равно заплащане за еднакъв вид работа.

Всички човешки същества са родени свободни и равни по отношение на тяхното достойнство и права /Всеобща декларация за правата на човека, Генерална Асамблея на ООН 10 Декември 1948 г./.

ДОБРИТЕ ПРАКТИКИ ЗА РАБОТА В СЛУЧАИ НА НАСИЛИЕ, ОСНОВАНО НА ПОЛА

НАЦИОНАЛНИ ПРАКТИКИ:

Фондация „ДА – Джендър Алтернативи“ е създадена на 30.11.2011 год.

Мисията на Фондация „ДА“ е да работи за защитата и овластяването на жените и момичетата във всички сфери на публичния и частния живот, за да могат те да реализират своя потенциал в справедливо и непредубедено общество.

Фондация „ДА“ е юридическо лице с нестопанска цел за осъществяване на дейност в обществена полза, със следните ЦЕЛИ:

- Насърчаване на равенството и равните шансове на всички граждани в обществото чрез подпомагане на социално слабите и други лица, жертви на дискриминация, нуждаещи се от закрила и подпомагане на тяхната интеграция и личностна реализация;
- Подпомагане изграждането на балансирано гражданско общество в страната и равни възможности и равно представителство на мъжете и жените и на различните етноси в публичния и частния сектор;
- Насърчаване активното участие на младите хора в обществения живот чрез защита и популяризиране на техните права;
- Извършване на изследвания за равнопоставеността между половете във всички области на обществения живот в Република България;
- Разпространяване на обективната информация за джендър проблемите;
- Застъпничество за утвърждаване на универсалните и европейски стандарти за правата на човека и общопризнатите ценности на демокрацията и хуманизма чрез индивидуална защита на правата на човека и инициативи за съответствие на българското законодателство с тези стандарти, както и всички позволени от закона цели, които не са забранени от закон или други нормативни актове в РБ.

РАБОТАТА НА ФДА

Консултативен център: Предоставяне на специализирани и безплатни програми в помощ на жертви на домашно насилие и множествена дискриминация.

Те включват: Психо-социално консултиране, Правно консултиране, консултации за търсене на работа, Семейно консултиране, Специална програма за извършители на домашно насилие, Процесуално представителство пред национални и международни съдилища, групови сесии за преживели насилие, програма за работа с деца в риск.

Ресурсен център за жени: Центърът е място, където уязвимите групи жени да получат достъп до дейности за изграждане на умения и включване в обученията по информационни и комуникационни технологии (ИКТ), курсове по английски език и предприемачество. Те също така се възползват от правни консултации по социално-икономически права. Чрез тези дейности, ние се стремим да се повиши капацитета им, за да може да бъдат конкурентноспособни на пазара на труда. Освен това, ресурсния център е безопасна зона, която помага на жените да анализират причините за бедността и насилието, да изразят своите притеснения, както и да изградят самочувствие, за да участват като равни в обществото.

Застъпничество и провеждане на кампании: ФДА работи в защита на жените и момичетата, чрез изготвяне и представяне на доклади за състоянието на правата на човека, изявления, изслушвания, предложения за промени в националното законодателство и други действия на редица национални и международни форуми и платформи.

Изследвания - Провеждане на правни, социални и икономически изследвания, проучвания, публикации, и мониторинг, с цел гарантиране и насърчаване правата на човека и на стандартите за равнопоставеност между половете.

Работа с институции - Организиране на кръгли маси, семинари, обученията и други форми на дискусии по въпросите на равенството и правата на човека.

Networking - Дейности към създаване на мрежи за правата на човека в Република България и региона и тяхната интеграция в рамките на международните и европейските структури и други видове дейности за целите на фондацията в рамките на българското законодателство в сила

Контакти и участие в мрежи: На международно ниво, екипът разчита на подкрепата на представители на Европейския съд по правата на човека, Върховният Комисариат на ООН по правата на човека, Комитета на ООН за елиминиране на всички форми на дискриминация срещу жените, лектори от университети в Минесота, Маями и Бъфало – САЩ, IWRAW – Asia Pacific, AWID, WNGRR, Astra and Astra Youth Networks, You Act, ESCR-Net, INTERIGHTS.

В национален план, от началото на 2016г., ФДА е част от Националния съвет по равнопоставеност на жените и мъжете към Министерския съвет. Фондацията успешно си сътрудничи с представители на Асоциация „Европейска интеграция и права на човека“, представители на Районен съд-Пловдив, Окръжен съд – Пловдив, Апелативен съд – Пловдив, Районна прокуратура – Пловдив, Областна Дирекция на МВР-Пловдив, Община Пловдив, Местна комисия за борба с трафика на хора към Община Пловдив, Областна служба „Изпълнение на наказанията“ – Сектор „Пробация“, Дирекция „Социално подпомагане“-Пловдив, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, БЧК-Пловдив, КСУДС-Пловдив, Фондация за нашите деца-Пловдив, Фондация

„Пловдив 2019“, Фондация „Асоциация Анимус“, Български Фонд за жените, Български Хелзинкски Комитет, Център за либерални стратегии и др.

Фондация „Асоциация Анимус“ работи в подкрепа на хора, преживели насилие. Тя е създадена през 1994 година като женска неправителствена организация. От 2001 година притежава статут на организация с обществено полезна цел.

Името на фондация „Асоциация Анимус“ е заимствано от терминологията на Карл Густав Юнг. „Анимус“ представлява несъзнаваното в женската душа. Проблемите в духовния свят на жената, възможността за тяхното решаване и творческите ѝ сили се намират в „анимус“.

Мисия-Здравословно общуване между хората и равнопоставеност на половете в българското общество

Цели- За изпълнението на своята мисия организацията си поставя следните цели:

- Да развива достъпни психотерапевтични служби и услуги, предоставящи професионална и компетентна помощ на нуждаещите се.
- Да възпитава социални нагласи на толерантност към различията, уважение към страданието и нетърпимост към насилието.
- Да популяризира ценностите на динамичната и психоаналитичната психотерапия.
- Да съдейства за интелектуалното, професионалното и духовно развитие на жените.
- Да активира демократична промяна в българското семейство и общество.
- Да разработва и осъществява проекти и програми, свързани с подкрепа на жената и детето.
- Да насърчава разбирателство в обществото.
- Да стимулира издигането на статуса на жената.
- Да посредничи между различни държавни институции и неправителствени организации и да координира техните усилия по проблемите на насилието срещу жените и децата.

Политика-Фондация „Асоциация Анимус“ работи в три основни и взаимосвързани направления:

- Психотерапевтична и социална работа с хора, преживели насилие
- Работа в общността: лобиране, превенция и изграждане на мрежи от съмишленици и партньори.
- Обучение на специалисти и разпространение на модела на работа на фондация „Асоциация Анимус“, основан на принципите на добра практика в работата с хора, преживели насилие.

Дейности

1. Център за възстановяване на жени, юноши и деца, преживели насилие със следните програми:

- 24-часова Гореща телефонна линия
- 24-часово Кризисно звено
- Програма от грижи за жени, преживели домашно насилие
- Програма от грижи за жени, преживели сексуално насилие
- Програма от грижи за жени, оцелели от трафик
- Социална програма
- Програма за кореспонденция
- Програма за юноши – свидетели и преживели насилие
- Програма за консултиране на семейства на юноши, свидетели и преживели насилие
- Програма за двойки с проблем на насилие
- Социална програма за деца
- Програма за овластяване

Принципи

- Уважение и зачитане на човешките права на личността
- Защита на човешкото право на хората да бъдат физически и психически здрави
- Защита на човешкото право на хората да не бъдат обект на мъчение или насилие

- Защита на човешкото право на хората да получават професионална и компетентна помощ след преживяно насилие
- Равнопоставеност между половете
- Спазване на принципите на добрата практика и професионализма в областта на психичното здраве:
  - o уважение и зачитане на достойнството на личността
  - o спазване на личната тайна
  - o информиране на клиентите за възможностите пред тях
  - o спазване на правото на избор на клиентите
  - o индивидуален подход
  - o достъпност до услугите на службата

AVON България

Кампанията на AVON България "Говори открито срещу домашното насилие!"

През 2004 г. Фондацията на Avon за жени (САЩ) лансира кампанията "Говори открито срещу домашното насилие!" - инициатива за повишаване на информираността и подобряване на превенцията и програмите за услуги. Фондацията предоставя финансиране на неправителствени организации, които работят, за да предотвратят насилието над жени и помагат на жертвите и техните семейства. Фокусът на фондацията е към онези организации, които предоставят обучение и информират, предлагат подкрепа в критични ситуации и развиват програми за превенция.

В България кампанията на Avon "Говори открито срещу домашното насилие!", която е част от глобалната кампания, се организира в партньорство с Алианса за защита от насилие, основано на пола. За първи път кампанията тръгва през 2011 г. и оттогава е ежегодна. Фокусът ѝ е върху домашното насилие, но всички останали форми на насилие над жени са споменати и обяснени в посланията ѝ.

През 2011 г. кампанията започва с пресконференция и включва Юлияна Дончева, една вдъхновяваща жена - телевизионна звезда и бивш народен представител - която говори открито за домашното насилие в серия от интервюта, статии и вътрешни информационни материали за представителите на Avon България.

През 2012 г. Avon България решава да включи и мъже. Посланик на кампанията става MMA борецът Станислав Недков - Стъки. Посланието на кампанията през 2012 г. "Удари мен, не нея!" е избрано, за да покаже, че мъжете също са загрижени и подкрепят каузата.

През 2013 г. кампанията включва популярни български семейства - журналисти, актьори, спортисти - за да дадат позитивни примери на семейства, които говорят открито за домашното насилие въкъси и пред медиите. От 2013 г. кампанията започва да дарява финансови средства за подкрепа на подслони и услуги за жертвите чрез продажбата на брандирани бижута и други продукти на AVON от синята серия, посветена на кампанията.

През 2014 г. посланието на кампанията включва шокираща снимка на българската актриса Деси Бакърджиева, станала популярна и заради ролята си на жертва на домашно насилие в телевизионен сериал. Основната цел на кампанията е да провокира разговори за това какво представлява домашното насилие и защо трябва да разговаряме за него, за да го спрем. Посланието е "Сложи си обица на ухото! Нека заедно спрем домашното насилие!", за да припомни на обществото да не извърща поглед от проблема. Посланието на кампанията е широко разпространено с помощта на 30 медийни партньори и над 200 публикации в медиите, 5 телевизионни интервюта и над 20 интервюта онлайн и чрез други медийни канали и специализирани женски списания, чрез постери в метрото и на автобусните спирки. Кампанията е подкрепена и от четирима от най-популярните млади български звезди (Орлин Павлов, Калин Врачански, Теодора Духовникова и Мона Недева), които участват в черно-бели фотографии като държат или носят обещите.

Кампанията използва и Facebook приложение с галерия от снимки на жени, от които 1 на всеки 4 е с контузии по лицето. Всички снимки са на служителки на AVON, които участват доброволно. Facebook приложението (в което се включват над 450 000 души) подтиква хората да поместят снимки с брандираното бижу на кампанията и по този начин да я подкрепят. Колкото повече снимки се публикуват, толкова повече снимките на битите жени от фотосесията избледняват и изчезват. Основният урок е - колкото повече хора говорят срещу домашното насилие, толкова повече то ще изчезва.

По време на кампанията през 2014 г. също така е създадено партньорство с ПроКредит Банк, която закупува 200 комплекта от продуктите на кампанията и ги използва като подарък за жените, клиенти по повод Международния ден на жената.

Благодарение на даренията на хората през ноември 2014 г. AVON прави дарение за каузата в България на стойност 50 000 лева за Кризисния център в Югоизточна България.

Чрез директно разпространение от човек на човек на повече от 30 000 брошури за кампанията през 2014 г., екипът на AVON установява, че съществува голяма необходимост от гореща телефонна линия, която да работи 24 часа 7 дни в седмицата.

Поради тази причина през 2015 г. AVON обявява, че всички събрани средства, ще се използват за финансиране на гореща телефонна линия.

През 2015 г. кампанията отново разчита на провокиращи визуални образи със силно послание - "Докато смъртта ви раздели? Насилието няма място в твой дом!". Показвайки безочливия образ на домашното насилие, "Говори открито" определя амбициозната цел да привлече вниманието на хората към тази съществена тема, която експертите определят като истински терор въкъщи. За да подчертае колко е важно жертвата да разбере своя проблем и да му сложи край навреме, кампанията избира провокиращ образ на двойка, в която жената, както изглежда, е жертва на насилие, а нейният партньор е изобразен като насилник с маска на лицето. Така кампанията иска да покаже колко често се случва жертвата да приема домашното насилие и да отказва да го приеме като проблем за тях и за хората около тях. Ярката крайност на основното изображение също така подчертава напълно различната индивидуалност, която насилникът има зад стените на дома. Посланието "Насилието няма място в твой дом!" е силен апел за правото на жената да живее в без насилие.

100% от печалбата от всеки продукт е изразходвана за финансиране на гореща телефонна линия за жертвите на домашно насилие. Целта на горещата линия е да предоставя постоянен достъп на жертвите до професионална помощ – на психолози, адвокати и социални работници. Специалистите ще консултират и ще съветват жертвите по телефона, както и ще ги насочват към най-близкия кризисен център в страната. По този начин дългосрочният партньор на кампанията и бенефициент на дарените средства – Алианса за защита от насилие, основано на пола – ще може да предостави комплексни услуги.

Кампанията е оценявана вътрешно чрез проучване на мнението на представителите на AVON в страната. Някои от идеите за послания на кампанията са дошли директно от тях.

Откакто "Говори открито срещу домашното насилие" е стартирала през 2011 г., AVON е дарила общо 75 000 лева в подкрепа на каузата. Събраните средства осигуряват повече от 1000 безплатни психологически и правни консултации за жертвите на домашното насилие.

Кампанията също бе представена на Националния семинар в София през 2015 година и провокира много дискусии за факторите и пътищата за провеждане на успешни информационни кампании за насилието над жени от страна на частния бизнес. Дискусиите затвърдиха мнението, че темата наистина е трудна, защото домашното насилие се смята от мнозина за личен проблем, а не проблем на цялото общество. Насилието в семейството е все още широко разпространено в България и е тема табу извън дома. Промяната на социалните нагласи и норми и подтикването на обществото да говори срещу него е голямо предизвикателство. Avon България дава пример за

различни стратегии и подходи за привличане на вниманието на обществото по време на петте години от реализирането на кампанията.

Основният фактор на успех на кампанията, идентифициран от компанията, е сътрудничеството между всички привлечени актьори - компанията, медиите, поддръжниците и посланиците на кампанията. Най-важното е личното участие в кампанията на служителите и регионалните представители на AVON, които се включват с идеи за реализация на кампанията, както и разпространяват материалите и посланията сред техните приятели, семейства и клиенти по места.

Сдружение "Алианс за защита от насилие, основано на пола" е активно работеща за защита и превенция срещу домашно насилие и насилието, основано на пола. Алиансът е създаден през септември 2008 г. и в него членуват 11 неправителствени организации от цялата страна с доказани опит в тази сфера.

Мисията на Алианса е да координира и осигурява устойчивост на дейности по изпълнение и промяна на българското законодателство за защита от домашно насилие, насилие, основано на пола, трафик на хора, постигане на равнопоставеност на жените и мъжете, разработване и прилагане на стандарти за социални услуги, сътрудничество между гражданския сектор и институциите, мониторинг, изследвания, разработване на програми и стратегии в помощ на развитие на законодателството за превенция и защита срещу домашното насилие, насърчаване на образователна дейност и работа с млади хора, международно сътрудничество и обмен.

Сдружение „Алианс за защита от насилие, основано на пола“, в партньорство с Областен Ромски съюз, гр. Бургас, под супервизията (Програмен оператор) на Министерството на вътрешните работи изпълнява проект по Норвежки финансов механизъм 2009-2014 под мотото „Има много начини да се справиш с насилието“.

Основната му цел е повишаване чувствителността на обществото, включително ромската общност по проблемите на домашното насилие и насилието, основано на пола. Инициативата си поставя следните задачи:

- Информиране на обществото като цяло, вкл. и ромската общност в 10 населени места в страната за проблема домашно насилие и полово основано насилие и възможностите на подкрепа и защита
- Установяване на нагласите към проблема домашно насилие и насилие основано на пола в обществото, вкл. сред ромска общност
- Промяна на нагласите към домашно насилие и полово основано насилие, чрез тренинги и обучения в 10 града в страната

- Повишаване на информираността сред уязвимите групи и ромската общност за възможностите за защита от полово основано насилие
- Повишаване капацитета на организации и институции за разпознаване на домашното насилие и насилие основано на пола.

Безплатна денонощна телефонна линия за професионална подкрепа на ЖЕРТВИ ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ 080011977

ЕВРОПЕЙСКИ ПРАКТИКИ

В националните политики на държавите-членки на ЕС в областта на борбата срещу насилието над жените се наблюдават общи практики, но съществени различия по отношение на правната уредба.

Държавите-членки приемат политически стратегии за борба срещу насилието срещу жените посредством национални планове за действие по отношение на всички форми на насилие, насърчаване на равенство между жените и мъжете и на социално приобщаване. По отношение на вида на намесата, в плановете за действие се обръща все по-голямо внимание на превантивните мерки, като програми за повишаване на осведомеността, обучение на специалисти, които влизат в контакт с жертвите, програми за лечение на извършителите на насилие, осигуряване на подкрепа на пострадалите жени чрез телефонни линии за помощ и приюти. Но програмите за реинтеграция, насочени към нуждите на жените – жертви на домашно насилие, като достъп до жилища на приемлива цена, достъп до заетост, обучение и подпомагане на доходите са по-рядко срещани.

В законодателен план домашното физическо насилие и сексуално насилие са основни форми на насилие, които се считат за престъпления. Домашното насилие, психологическото насилие, принудителните бракове, сексуалния тормоз, както и гениталното осакатяване на жени се наказват по различен начин в различните държави. В някои случаи е необходима жалба от страна на жертвата за започването на съдебен процес.

Проблемът с домашното насилие и изнасилване е общ за много държави-членки. В опит за преодоляване на тази ситуация Испания и Обединеното кралство са създали специализирани съдилища за разглеждане на случаи на насилие срещу жени.

В Австрия е утвърден добър практически модел за борба с домашното насилие. Австрийският закон за защита от насилие е един от най-старите, влиза в сила на 1 май 1997г. и служи като модел при разработването на правна рамка в други европейски държави и като модел на добри европейски практики. Създадена е бърза и ефикасна защита на жертвите на домашно насилие посредством установяването на широки

правоомощия на полицейските органи. Регламентирани са мерки за защита като: заповеди за извеждане на извършителя от обитаваното с жертвата жилище, издаване на временни разпореждания за ограничаване на достъпа до жилището, създаване на центрове за намеса, предлагащи безплатна правна консултация и безплатна подкрепа на жертвите по време на съдебното производство.

В Австрия функционира утвърдена мрежа от центрове за намеса – подслони, кризисни центрове, които са създадени по американски модел за намеса и имат ключова роля при първоначална подкрепа на жертвите на насилие. Характерна за Австрийския модел за борба с насилието е, че той се фокусира основно върху полицията и намесата на съда. Австрийската полиция разполага със специализирани офицери по домашно насилие. От 2010г. в МВР съществува специализирана програма за жертви на домашно насилие с висок риск. Ангажираните институции са длъжни да разпознават жертвите с висок риск от полово обусловено насилие от интимен партньор и да правят оценка на риска с цел прилагането на изготвени стандарти за защита и безопасност на жертвите при високорисковите случаи. Служителят по случая, основавайки се на личния контакт с жертвата, писмени доклади, доказателствата от местопрестъплението, информация от центровете за защита /подслони за жени, кризисни центрове и т.н/ преценява дали жертвата е с висок риск и я насочва към програмата. В процеса на работа по програмата се осъществява сътрудничество между съдебната система, полицията, кризисните центрове, здравните служби и други институции.

През 2006г. е приет закон срещу дебненето, въведена е безплатна психологична и правна помощ по наказателни дела, инкриминирано е деянието „опасна закана“, съставляващо престъпление от общ характер. От 2009г. в прокуратури с над 10 прокурора работят специализирани прокурори по домашно насилие, осигурена е безплатна психологична помощ по граждански дела на жертвите на насилие. Бъдещите съдии и прокурори са длъжни да имат 14-дневен стаж в център за подкрепа на жертви /кризисен център/, както и да придобият знания относно домашното насилие, включително и за оценка на риска.

Кралство Швеция - Много от законодателните мерки за борба с насилието срещу жени са приети в Швеция много по-рано, отколкото в други европейски държави. Семейното изнасилване е било обявено за наказуемо деяние в Швеция още през 1965г. Създадена е широка мрежа от приюти за жени-жертви на насилие. На 1 юли 1998г. е въведен нов вид престъпление, което се причислява към домашното насилие, а именно: „грубо нарушение на неприкосновеността на жена“ и обхваща извършено от мъж деяние като: нападение, заплаха или принуда, сексуално насилие или блудство, сексуална експлоатация срещу жена, която е била негова съпруга или партньорка. От страна на националния координатор за домашно насилие са предложени нови конкретни мерки и практики на регионално ниво с цел осигуряване на своевременна и ефективна защита на жертвите, а именно: създаване на оперативни работни групи срещу домашното насилие във всяка община, в чиято работа да се прилага междуинституционално

сътрудничество, да има специални координатори по защита, като има отделни специални детски координатори за деца, които са жертви на домашно насилие и др. Понастоящем шведското правителство обръща специално внимание на децата – жертви на домашно насилие или които живеят в семейства, където се извършва насилие, като се прилагат конкретни мерки за тяхната защита, като незабавно започване на разследване от Комисията за социално подпомагане, когато узнае за случай на дете-жертва или свидетел на насилие. При прилагане на мерките за защита на детето следи за тяхното изпълнение 6 месеца. Като страна, ратифицирала Истанбулската конвенция, Швеция се съсредоточва и върху задължението си за разработване на специални програми и спрямо извършителите на домашно насилие, като се прилагат следните мерки: разработване на полицейски методи за предотвратяване на повторно извършване на домашно насилие, разработване на специални програми за терапия на извършителите на насилие, създаване на национална телефонна линия, предприемане на законодателни мерки за задължаване на комисииите за социално подпомагане да предлагат на извършителите на насилие помощ, насочена към промяна на поведението, увеличаване размера на санкциите на нарушения на заповеди за преустановяване на контакт с жертвите, като се увеличи срокът на действие на тези заповеди при съвместни жилища.

Чешка Република по подобие на австрийския механизъм е въвела механизъм за съвременна защита на жертвите на домашно насилие. Специален Закон № 135/2006 за защита срещу домашно насилие овластява полицията да отстрани извършителя на домашно насилие от жилището за 10 дни, както и да издаде заповед, забраняваща на извършителя да осъществява контакт със застрашено лице или да влиза в неговото жилище. Гражданския съд може да продължи срока до една година. В Чешките градове има кризисни центрове, неправителствени организации и достатъчен брой подслони за жертви на домашно насилие. Съществува общ стандарт за защита и безопасност на жертвите на домашно насилие, както и стандарти за защита и безопасност на жертви с висок риск от насилие от интимен партньор, които са под формата на специални писмени указания. Партньори при осъществяване на междуинституционалното сътрудничество са полицията, съдебната система, кризисните центрове и службите за закрила на детето.

Кралство Нидерландия /Холандия/ - характерно е, че в законодателството на страната е дадено по-широко определение на деянието „сексуално насилие“, в сравнение дори с Истанбулската конвенция. То обхваща както изнасилването, така и нападението, като съществуват специални законови текстове, обхващащи деяния като: похотливи актове, порнография, проституция с непълнолетни, съблазняване на лица под 16 години с цел сексуален акт, както и изнасилване на съпругата в рамките на брака. Злоупотребата с власт или злоупотреба с доверие с цел сексуален контакт също е криминализирано деяние в Холандия. Тук се включват и сексуални контакти с участието на непълнолетни низходящи, включително доведени/приемни деца, както и сексуални контакти на учители с ученици, както и такива на работодатели или ръководители с подчинените им

служители /работници, или сексуални контакти с възрастни хора, които по някаква причина са в положение на зависимост с извършителя. Холандското правителство набляга също така и върху ранната превенция на полово обусловеното насилие чрез ранно образование и обучение, като установява добри практики още от началното до висшето училище с изпълнението на проекти, даващи и разширяващи познанията на учениците относно половото равенство и зачитането правата на жените и момичетата в личния и обществения живот, както и правото им на равни възможности за професионално реализиране на пазара на труда.

В Хърватия са криминализирани деянията „дебнене“ и „генитално осакатяване„.

Италия – Пример за добра практика по отношение на политиката на Италия е приемането на Национален план за действие през 2013г., съгласно който 30млн. евро се предоставят за период от 3 години за превенция и защита от насилието, основано на пола. В Италия има изградена мрежа от центрове за борба срещу насилието над жени в отделни области, като повечето от тях са създадени от 90-те години насам, а някои от тях се обединяват в координационна мрежа в добро сътрудничество с местните власти. Особено важно значение в борбата с насилието над жените и с домашното насилие заемат специалните програми за различни видове подкрепа на жертвите.

В Германия инфраструктурата на услугите в подкрепа на жените в случай на насилие е много добре развита. Изградени са стотици подслони за жени, защитени жилища, кризисни центрове за жертви от домашно насилие, женски горещи телефонни линии, служби за жени имигрантки, както и специални консултантски центрове за жени, подложени на сексуална злоупотреба в детството си. Съществува Национална асоциация за програми за консултиране на жени при кризи от изнасилване – „Жени срещу насилието“. Повечето от членовете на това обединение са неправителствени организации. През годините тези организации са развили такова високо ниво на компетентност в консултантските си умения, че предоставят и обучения на други институции и експерти. Тези организации играят решаваща роля в областта на образованието, информацията и превенцията на насилието, както и в предприетите законодателни реформи. В Германия подобно на Италия, има развит механизъм на сътрудничество на регионално ниво между полицията и съдилищата относно високорисковите случаи на сексуално и физическо насилие. В Германия са разработени и стандарти за медицинско обслужване на жертви на домашно насилие, така че лекарите трябва да знаят как да откриват дали техни пациенти са жертви на насилие. Стандартите представляват систематична рутинна процедура-скрининг, извършвана от лекарите с оглед идентифициране на жертвите на домашно насилие в спешните отделения. Това обхваща и изготвяне на документация с цел използването и в съда, по този начин на жертвите се предоставят и интегрирани медицински услуги.

Обединеното кралство – В Англия и Уелс има изграден добър практически модел по отношение на превенцията на насилието над жени и домашното насилие. Една от тях е

Асоциацията на висшите полицейски служители / АСПО / с основна задача превенция и разследване на престъпления, както и осигуряване на необходимата подкрепа за обществото, тъй като полицията е важна част от наказателната система. При сигнал за случай на домашно насилие, полицията е длъжна да разследва случая и да извърши арест, ако има достатъчно основания за това. В спешни случаи, характеризирани се с висок риск относно жертвите, процесът става неформален и се правят обсъждания по телефон, за да се действа гъвкаво и решително. Полицията работи в тясно сътрудничество и с останалите части на наказателната съдебна система, по-специално с Кралската прокуратура, Пробационните служби и Администрацията на затворите. Кралската прокуратура е държавен орган по разследване и обвинение със задача да изготвя обвинения по разследваните от полицията случаи. Когато полицията има основателно предположение, че заподозреният е извършил домашно насилие, следва да отнесе случая до прокурор, който ще вземе решение дали да обвини посоченият нарушител в престъпление. Има създадени специализирани съдилища по домашно насилие. В тях работят специално обучени магистрати и прокурори. Също така разполагат с отделни обособени входове, изходи и чакални за жертви и извършители, специални екипи, които подпомагат и оказват помощ на свидетелите и/или жертвата. Оказване на специални помощни мерки, като: екрани в съдебни зали, производство при закрити врати / особено в случаи на сексуално насилие/, представяне на доказателства чрез посредник, представяне на доказателства чрез видеовръзка на живо, предоставяне на доказателства от изявления на видеозапис.

Съдът може да издаде освен съдебна заповед и други задължителни мерки, а именно: заповед за необезпокояване, заповед за настаняване, по силата на която извършителят трябва да напусне имота, в който живее и няма право да се връща и дори да се опитва да се връща, заповед да се доближава на определено разстояние, заповед за въздържане от насилие, предоставяне на услуги в общността, налагане на санкции, глоби, принудително задържане.

Друга служба за превенция на домашното насилие е Националната пробационна служба, която е част от Националната служба за надзор на нарушителите. Те изпълняват следните задачи: за намаляване на въздействието на престъпленията върху обществото и особено върху жертвите, засегнати от тежки насилствени или сексуално насилствени престъпления, изпълнение на условията на издадените съдебни заповеди и за освобождаване.

Съдебните служби за подкрепа и консултиране на деца и семейства следят за интересите на децата, включени в семейни процеси. Те работят с деца и техните семейства като дават становище в съда относно защитата на интереса на конкретните деца. Тя е независима от другите служби, включително от закрила на детето, но работят по правилата и под ръководството на семейните съдилища. Ролята на тази служба, включително и при случаи на домашно насилие е защита и подкрепа за благоденствието на децата, да дават становище на семейните съдилища, да правят предложение децата

да бъдат представявани, да предоставят информация, съвет, подкрепа на децата и семействата им.

Роля при превенция и оценка на високорисковите случаи на домашно насилие имат и Отделът по здравеопазване и индивидуални кралски колежи. На местно ниво съществуват Услуги за деца и млади хора като местни служби, които прилагат политиката на местната комисия за опазване на децата.

Отделът на общностите и местното самоуправление във връзка с решаването на проблеми свързани с насилие оказва съдействие за жилищно настаняване и подкрепа при жилищни проблеми.

Има независими консултанти по домашно насилие, които следят за безопасността на жертвите във висок риск от увреждане от интимни партньор, бивши съпруги, членове на семействата и за безопасността на децата. Консултантите работят с клиентите от момента на насилието с оглед изготвяне на оценка на нивото на риска, както и разработване на план за безопасност, който включва действие на местното Междуведомствено съвещание за оценка на риска, както и санкции и други способности чрез гражданските и наказателните съдилища, възможности за жилищно настаняване и достъп до услуги, чрез други организации. Консултантите получават специално акредитирано обучение и имат национална призната квалификация.

Интересна, като добра практика в областта най-вече на превенцията на тежките случаи на домашно насилие, е ролята на местните Междуведомствени съвещания за оценка на риска / MARAC /, които са широко разпространени в цяла Англия и Уелс. Служби, които участват в тези съвещания са полиция, пробационна служба, службите за услуги за деца, службите по здравеопазване.

В Италия, Испания, Португалия, Австрия, Литва, Румъния и други европейски държави, има развита традиция за междуинституционалното сътрудничество и мултидисциплинарен подход при прилагане на мерките за защита на жертвите на полово обусловеното насилие и домашно такова. То се осъществява между полицията, съдебната система и социалните служби / особено когато са засегнати деца/. Полицията си сътрудничи със съдебната система и службите за услуги в подкрепа на жени, както и със социалните служби и службите за закрила на детето.

Ключова роля по отношение на добрите практики във връзка с насилието основано на пола има Комитетът за премахване на дискриминацията срещу жените. CEDAW е орган от независими експерти, които наблюдават прилагането от държавите страни по Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация срещу жените. CEDAW се състои от 23 експерти по правата на жените от цял свят. Държавите, които са станали страни по конвенцията, трябва редовно да докладват пред Комитета за прилагането на съответните права. По време на своите сесии Комитетът прави преглед на докладите на всяка държава-участник и им представя своите виждания и препоръки под формата

на заключителни забележки. В съответствие с Факултативния протокол към конвенцията, Комитетът е упълномощен да: получава жалби/комуникации от лица или групи от лица или групи от лица, докладващи пред Комитета за нарушения на правата, гарантирани от Конвенцията и да започне разследвания на груби или систематични нарушения на правата на жените. Тези процедури са незадължителни и могат да се извършват само ако съответната държава се е съгласила с тях. Комитетът разработва и общи препоръки и предложения. Общите препоръки са адресирани до държавите по отношение на статии или теми от Конвенцията.

ВТОРА ГЛАВА

АНАЛИЗ

от проведена Фокус група с ромски жени и момичета по проект:

„Осигуряване на ефективна защита от насилие, основано на пола, на жени и момичета от ромски произход“

Фокус групата се състоя на 13.05.2020г./сряда/ от 18:00ч., чрез онлайн формата за срещи на Месинджър. В нея взеха участие представители на Фондация „Джендър Алтернативи“ (ДА) - адв. Милена Кадиева – Управител, Мишо Гръблев – координатор на фондацията и координатор на проекта, Любомира Цъцарова – психо-социален консултант, Анелия Йончева - юрист.

От другата страна бяха ромските медиатори по проекта, заедно с представители на ромската общност.

На първият въпрос дали **знаят какво е домашно насилие** всички присъстващи отговориха положително и уверено, от което се стига до извода, че терминът сам по себе си вече им е известен.

На вторият въпрос **знаят ли колко вида домашно насилие съществуват** някои от присъстващите се включиха мигновено и изброиха видовете домашно насилие, които знаеха - физическо, психическо, емоционално, едната участничка заяви, че е наясно какво означава икономическо насилие - когато партньора ти забранява да ходиш на работа, ограничава ти лични права и свободи. Съдейки по отговорите им става ясно, че някои от ромските момичета вече успяват да разграничават видовете домашно насилие.

На следващия въпрос **дали са чували за Закона за защита от домашно насилие** почти всички участници заявиха, че са чували за съществуването на такъв закон, от където се стигна до извода, че са добре информирани, за наличието му.

На въпроса кои институции според тях работят по проблема домашно насилие

Присъстващите посочиха на първо място колективно - Фондация „ДА“ – Джендър Алтернативи, от където се стига до извода, че те са изградили доверие към посочената институция и в мига, в който се сблъскат с темата домашно насилие те я асоциират с нея. След това някои изброиха Полиция, Прокуратура, Социални грижи, Центрове за жени и деца и други.

На въпроса какво бихте променили или допълнили в националното ни законодателство

присъстващите изразиха мнение, че би трябвало полицията да има повече правомощия и да реагира по-бързо. Някои от тях споделиха свои лични истории в които или те, или техни родители са били жертва на домашно насилие, но при сигнал от тяхна страна органите на реда не са се намесвали. Една от жените разказа как майка ѝ години наред е търпяла побой от баща ѝ, след известно време се претрашила и започнала да подава сигнал след сигнал в полицията, но те не се намесили, защото това било семеен проблем. Друга участничка сподели, че познава наркоман, който живеел в съседство с тях, постоянно вземал парите на родителите си. Те няколко пъти подавали сигнал в полицията, но от там им отговаряли по същия начин, „не е наша работа, това си е в семейството“. От всичко споделено, става ясно, че институциите не са реагирали достатъчно адекватно към проблемите им. Това в известна степен ги е обезверило и те са започнали все по-рядко да търсят съдействие от органите на реда.

На въпроса приемливо ли е домашното насилие според тях

всички бяха категорични, че не приемат домашното насилие. Смятат, че е необходимо за насилника да има по-сериозни последствия. Също така присъстващите са на мнение, че насилника трябва да бъде задържан още при първата проява на насилие срещу жертвата, а не само органите на реда да го предупреждават. Според една от жените е необходимо когато когато съпругът упражни физическо насилие спрямо своята съпруга и тя сигнализира на органите на реда, последните да задържат виновното лице с цел упражняване на навременна превенция, а не само да го предупреждават и да се завръща отново в семейното жилище окуражен, че нищо не би могло да му се случи. Всички тези отговори водят до извода, че сред ромските жени вече започва да се наблюдава известно непримирение с насилието, което се упражнява спрямо тях. Наблюдава се постепенно избледняване на традициите, които години наред са диктували на жените, че те трябва да бъдат смирени и подчинени на своите съпрузи. Този анализ трябва да сигнализира на институциите и неправителствените организации, че положения до момента труд дава вече своите резултати, но не трябва да се спира дотук. Необходимо е да се продължи работата с ромските жени и тяхната информираност, за да бъдат още по-уверени.

На следващият въпрос кой според тях най-често става жертва на домашно насилие,

първоначално присъстващите отговориха групово, че според тях жените стават най-често жертви на домашно насилие. След това една от тях добави, че не само жените, но и децата покрай майките си стават жертви. Сподели, че познавала много такива

съседни. Едната от тях дори искала помощ от нея преди време. Живееела с мъжа си на семейни начела и имала четири деца от него. Той постоянно я биел и тя поискала да се раздели с него, но тя я разубедила и я посъветвала да се върне при него, защото все пак им четири деца. Според нея впоследствие нещата потръгнали между тях, започнали да се разбират и смята, че е постъпила правилно. Но имала и друга комшийка, на която мъжът ѝ „ходел много по чужди жени“, след което когато се върнел при нея започвал да я тормози, впоследствие тази жена сама е решила и е напуснала мъжа си. Първоначалните отговори на жените показват, че те ясно осъзнават, че са жертви на домашно насилие, но последващите разкази на едната от участничките, която посъветвала приятелката си да се върне при съпруга си, защото има четири деца от него, въпреки че системно я биел, показва, че ромските жени не познават материята в дълбочина. Те са склонни да сигнализируют за насилие, ако съпругът е непочтен и изневерява, но ако той не води непорочен начин на живот, те се примиряват и безропотно изтърпяват насилието срещу тях в името на децата.

На въпроса случвало ли Ви се е някой да Ви тормози се усети леко смущение. Първоначално отговорите бяха по-скоро с фрази от типа „Къща без комин няма“, тоест във всяко семейство има нещо неприятно, което се случва, но за тях е нормално. Постепенно жените се отпуснаха, започнаха да споделят, че са ставали свидетели на подобни прояви от страна на мъже към жените им. Една от тях сподели, че нейният съпруг ѝ позволява всичко, дава ѝ свобода да се среща с приятели, да излиза, наясно е, че в момента тя е на работна среща и той е съгласен, няма проблем. Но сподели, че масово в общността, в която живеят, мъжете не си пускат жените. Ставала била свидетел как за най-малкото нещо мъж може да избухне и да набие жена си дори, без да се притеснява, че е на улицата пред хората. Тя помагала често на хората, водела ги да се снабдяват с документи, попълвала им ги, понеже повечето са неграмотни. Спомня си как един ден отишла с едно семейство да им помогне в една институция, но жената забравила един важен документ и мъжа ѝ направо избухнал, толкова много ѝ крещял пред хората, че всички се притеснили. Тя допълни, че това поведение за мъжете в общността им е нормално. След поредната споделена история, жените завършиха със заключителното изречение, че щом са тук значи има от какво да се притесняват. По реакциите на ромските жени се усеща, че те се колебаят да споделят за своите проблеми. Наясно са, че може би са жертва на домашно насилие, но не смеят все още да го изрекат на глас. По – лесно им е да разкажат за проблемите на хората около тях, но да споделят за своите семейства и своите проблеми все още са нерешителни и колебливи, кроят се зад общи фрази, изчакват реакцията на заобикалящите ги. И в момента, в който една от тях се осмели да разкаже няколко истории и да заяви открито за поведението на мъжете в ромската общност, останалите добиват увереност и я подкрепят. Нито една от участничките не възрази, че няма подобни прояви от страна на мъжете.

На въпроса **дали знаят какви са правата им в случай, че срещу тях е извършено домашно насилие** жените отговориха, че години наред изобщо не са знаели правата си, търпели са всичко и са го приемали нормално. Благодарение на фондация „Да – Джендър Алтернативи“ са научили много, с течение на времето ставали все по-информирани. Вече знаят, че ако някой ги тормози могат да отидат в полицията, в прокуратурата и в съда и да пуснат жалба или да потърсят помощ и съдействие от фондацията.

На следващия въпрос **някога били ли сте жертва на домашно насилие отново се усети смущение и известно мълчание**. Само една от жените се осмели да отговори положително. Сподели, че като малка е била жертва на домашно насилие от баща си, който е биел много майка ѝ. Въпреки, че вече е починал лошите спомени оставили травма за цял живот в съзнанието ѝ. Това поведение категорично доказва, че жените от ромското общество не смеят да споделят за проблемите за себе си и своите близки. А общите фрази от типа „къща без комин няма“ и „щом сме тук значи има за какво“ ни сигнализируют, че може би все пак се случва нещо в семействата им, но към настоящия момент страхът все още надделява и те не споделят.

Следващия въпрос беше в допълнение на горния, **а именно дали са изпитвали вина, ако са били жертва на домашно насилие**. Съответно отново само същата жена отговори: че, според нея повечето деца се чувстват виновни. Тя самата дълги години се обвинявала, когато майка ѝ и баща ѝ се карали и обиждали. До 23 – годишна възраст търсела вината в себе си. Чувствала се виновна дори за разпадането на семейството си. Макар, че получихме само един отговор, той ни дава яснота по повод въздействието на домашното насилие спрямо детската психика и ни навежда на мисълта, че е необходимо информираността за темата домашно насилие да започне още в ранна детска възраст, защото именно тогава детската психика е крехка и чувствителна и таяйки подобни травми в дълбините на душата си, не биха дали положителен резултат за в бъдеще. Напротив, травмата остава, личността расте и се развива с непрестанно чувство за вина и съответно, ако в бъдеще създаде семейство, в което е жертва на домашно насилие, тази травма му диктува да търси вината единствено в себе си.

На въпроса **знаят ли как биха могли да се защитят** само една от жените сподели, че нейният изход е бил в бойните изкуства. Избрала е пътя на самоотбраната, но никога не посмяла да се обърне за помощ към институциите. Това само по себе си говори, за необходимостта жените от ромски произход да бъдат информирани за всички институции и техните компетенции във връзка с всеки един проблем, който би могъл да възникне в бъдеще, за да могат да се защитят.

На следващия въпрос **дали знаят за сроковете, в които трябва да сигнализират в полицията, прокуратурата и съда в случай че са били жертва на домашно насилие** участниците споделиха, че не са запознати с това. В тази връзка е необходимо задължително да се запознаят ромските жени с тази не малка подробност, защото ако

сигнала се подаде след изтичане на срока, той няма да даде резултат и това отново би обезверило жертвата на домашно насилие.

На въпроса дали знаят кой освен тях би могъл да подаде молба/жалба в съда присъстващите отговориха, че знаят само адвокат и родителите им, но не бяха наясно, че брат, сестра, настойник, попечител, Дирекция Социално подпомагане, също биха могли да им помогнат в тази насока.

На въпроса знаят ли, че са освободени от държавна такса в случай, че подадат гореописаните документи в защита на техните права в съда всички отговориха отрицателно. Тази липса на информираност може би ги е възпирала не малко пъти да направят първата крачка. Повечето от ромските жени са финансово зависими изцяло от своите съпрузи. Не работят, основно се занимават с домакинство и отглеждане на деца. Липсата на средства е достатъчен мотив да се откажат да водят производство пред съд, затова е наложително те да бъдат информирани за това свое право.

На следващия въпрос дали някога са търсили съдействие от някоя институция във връзка с извършено срещу тях домашно насилие първоначално една от жените отговори „Не, аз лично не съм“. Друга, че единствено е ходела до полицията. Отново изключителна нерешителност, кратки и сбити отговори, потвърждаващи горните анализи, че тази тема ги смущава, страхуват както да сигнализират за проблеми в институциите, не търсят подкрепа и трудно споделят с непознати.

На въпроса ако те са пострадали от домашно насилие към коя институция/орган/бихте се обърнали за помощ няколко жени отговориха едновременно: „Към полицията и ФДА.“ От тези решителни отговори се стига до извода, че това са единствените институции, които те познават добре и към които са изградили известно доверие. Не бяха споменати, съд, прокуратура, агенция за закрила на детето и други, което само по себе си говори за ниската информираност, която имат във връзка с институциите и техните правомощия.

На въпроса знаят ли къде се намира полицейското управление в техния район всички отговориха едновременно: „Да, всички знаем! Дори и телефона знаем - 112, звъним и те казват да изчакаме и после ни свързват с полицията, защото полицейския номер все не го знаем кой беше и звъним направо на 112,..“ Необходимо е жените от ромски произход да се информират и за останалите телефони, към които могат да се обърнат в случай на извършено домашно насилие, полиция и горещи телефонни линии на специализираните организации, които работят с жертви на домашно насилие.

На въпроса наясно ли са с правомощията/компетентността на държавните и общински институции в случай на домашно насилие никой от присъстващите не отговори. Това води до извода, че е задължително жените от ромски произход да се информират за правомощията на всички институции, за да са наясно за всеки конкретен казус към кого да се обърнат. Защото не познавайки компетентностите на институциите

би ги поставило в ситуация в която те да бъдат препращани от една институция в друга и това в някакъв момент да ги отчае, обезвери и дори да ги откаже да потърсят правата си.

На следващия въпрос знаят ли откъде могат да се снабдят с медицинско свидетелство и колко струва то, една от жените отговори: „Аз знам! Изважда се от ВМИ. Преди време една приятелка ме помоли да я придружа, за да извадят медицинско на дъщеря ѝ, за да докажат, че е девствена. И там ѝ извадиха, струва около 20-30лева.“ Този отговор ни сигнализира няколко проблема. На първо място, жените не знаят как биха могли да се снабдят с медицинско свидетелство и колко струва то. На второ място, конкретния случай, за който разказа жената говори, че ромските жени не осъзнават, че те самите подлагат младите момичета на унизително отношение и нарушават редица техни права и свободи, в името на спазването на традициите.

На въпроса изпитват ли притеснение/страх да потърсят помощ, ако се намират в ситуация на риск всички единодушно заявиха, че се страхуват, най-вече от съпрузите си. Жените споделят, че после ще стане по-лошо за тях, че ще бъдат бити от мъжете си и дори може да ги изгонят от домовете им. Едната жена сподели следното: „Страхувам се от отмъщение, дори убийство може да стане!“ Тази реакция категорично доказва за страха, който имат от своите съпрузи. Страх от отмъщение, от физическо насилие дори от убийство. Необходимо е да се работи в тази насока с ромските жени. Да им се разяснят правата, да познават законите, да са наясно, че те не са безправни, че не са собственост на своите съпрузи и не е безнаказано всяко едно действие на насилие, което е извършено срещу тях. Информираността ще ги окуражи, ще започнат да пречупват страховете си и ще ги подтикне да търсят правата си.

На въпроса дали изпитват срам да споделят с близки, познати и роднини семейни проблеми всички споделиха, че изпитват срам да споделят семейни проблеми, защото в ромския етнос жената е длъжна да се подчинява. За тях мъжът е винаги прав и не е редно жената да се оплаква. Жените споделят, че всичко това за тях е нормално. Не биха споделили лесно с друг човек за семейните си проблеми, може би единствено с майка си. Но и те ги съветвали да не се оплакват, да са смирени и да се подчиняват на съпрузите си, казвали им: „Той ти е мъж – ще търпиш!“ Традициите, които се коренят и предават от поколение на поколение в ромския етнос са най-големият им проблем. Те са причина и повечето институции да бездействат по отношение на извършено домашно насилие срещу тях. До такава степен са подчинени на традициите и обичаите си, че успяват да убедят и органите на реда и съдебните органи в правотата си и в редица случаи срещу насилниците не се образува производство. Необходимо е да се работи с етноса още в ранна детска възраст, когато традицията започва да се предава, за да се прекъсне моделирането на съзнанието на детската психика в посока, че жената в ромския етнос е безправна и подчинена на съпруга си.

На следващия въпрос има ли някой на когото биха се доверили – институция, организация, близък или приятел една от жените отговори на роднини по-рядко, на приятел по-лесно. Спестяват проблемите си у дома и не ги споделят често на майките си, за да не ги притесняват излишно. Отново се подчертава подчинението на обичая, примирението и липсата на подкрепа от близките. Липсата на доверие в семейството да споделят проблеми е породена от факта, че именно то години наред те е учило, че така трябва.

На следващия въпрос дали някога са изпитвали страх от своя съпруг/партньор присъстващите отговориха положително. Една от участничките отговори, че не било точно страх, а по-скоро за нея това било уважение. Друга от участничките сподели, че най-често се страхува, когато е прекрачила забрана на мъжа си и че според нея страхът на повечето жени е да не бъдат бити. След това се включи и още една жена и сподели, че дори съпругът ѝ да е в настроение, пак се страхува да не сгречи нещо, за да не го предизвика и той да избухне. В края на разговора всички заключително отговориха, че живеят в напрежение. Факта, че размиват границите между страх и уважение, сам по себе си говори за ниската компетентност по темата домашно насилие. Необходимо е ясно да се очертаят границите до кой момент едно действие е подчинено на уважението и от кой момент се отключва страха и какво точно го поражда. Когато ясно успеят да разграничат тези термини и разширят своите познания, ромските жени ще са наясно в кой момент стават жертви на домашно насилие и ще успяват да се защитят, чрез компетентните институции.

На въпроса повлия ли негативно на отношенията им с техния партньор/съпруг социалната изолация по време на пандемията Ковид 19 жените споделиха, че по-скоро са се сблизили повече с мъжете си по време на пандемията. Една от участничките се включи с коментар, че при ромите основните проблеми идват от финансовото им състояние. Когато имат пари всичко е наред. В личен аспект дори споделят, че са станали по-интимни със съпрузите си по време на пандемията, което води до извода, че Ковид 19 не е повлиял негативно на психиката на ромите и не е създал излишно притеснение и страх. Те приемат ситуацията като нещо нормално и временно.

На въпроса имат ли близки, познати или роднини пострадали от домашно насилие една от участничките коментира: „Аз имам комшии, мъжът постоянно бие жена си, но после пак се сдобряват и така си живеят вече с години.“ Друга сподели, че имала приятелка, която с години наред е прикривала домашно насилие проявено над нея от мъжа с когото живее. Случайно забелязала синините по нейното лице и мигновено се намесила. Извела лично приятелката си от дома на насилника, като за целта дори го е нападнала физически: „Бих му един тукат, взех си приятелката и си тръгнах. Аз я спасих от него!“, Тези казуси показват колко ясно е изразено насилието в ромския етнос. Колко често явление е това при тях. Повечето от тях го приемат за нещо нормално и само го споделят, без да се намесват, но някои от тях макар и единици не го приемат, възпротивяват му се и протягат ръка и помагат на жертвите на домашно насилие.

На въпроса биха ли сигнализирали на компетентните институции, за да ги защитят всички единодушно заявиха, че не биха сигнализирали без разрешението на жертвата. Нежеланието е породено от страх да не си навлекат неприятности. Така са израснали, така са възпитани, подчинени на традиции, незнаещи, че е техен граждански дълг да сигнализира и спасят някого в случай, че е жертва на насилие.

На въпроса изпитват ли страх от последваща негативна реакция срещу тях от насилника в случай, че ги/се защитят един от присъстващите мъже сподели, че се страхува. Той самият е сигнализира за домашно насилие в полицията и когато органите на реда дошли само съставили протокол и той после имал проблеми с насилника. Искал да осъди дори виновника, собствения си брат, но никой не му обърнал внимание в полицията. След това се включи предишната участничка в разговора: „Да, такива са нашите полицаи. Понеже ги знам как реагират отидох и си прибрах приятелката и не им сигнализирах, защото знам, че няма да ми обърнат внимание. Полицията се занимава главно с проститутки, пазят си ги, това ги вълнува. Хората в махалата масово казват – „За какво да ходя, те няма да ми обърнат внимание, само после да си навличам неприятности. И се отказват, защото им нямат доверие„. Както жените, така и мъжете са изключително обезверени от органите на реда. Чувстват се незащитени и се страхуват.

На въпроса срещали ли са проблем от страна на институциите когато са искали да сигнализира за извършено домашно насилие всички присъстващи единодушно заявиха, че са обезверени спрямо институциите и в частност от полицията. Една от жените заяви, че неколккратно се е обръщала към органите на реда, но последните или не са реагирали, жертвата оставала с насилника и кръга се завъртал отново. Това налага извода, че е необходимо да се работи не само с ромската общност, но и с институциите. Необходими са допълнителни обучения и квалификации на последните. Те трябва ясно да познават законодателството и правата на жертвите и да не се водят от традициите в ромския етнос.

На следващия въпрос дали се чувстват недостатъчно защитени от системата всички отговориха положително, което задълбочава още повече проблема с домашното насилие в ромския етнос. От една страна вековните традиции, с които се опитват да се преборят, от друга страна дори да се изправят и да направят първата крачка се сблъскват с институциите, които или negliжират проблемите им, защото това за тях е нормално поведение сред ромите, или са некомпетентни и не могат да се справят с проблема и дори не знаят към кого да насочат жертвата, за да я защитят и да ѝ се помогне.

На въпроса защо не бива да се премълчава за извършеното срещу тях домашно насилие една от участничките взе отношение и изрази мнение, че по този начин се нарушават човешките права, здравословното и психическото състояние. Децата поемат този модел на поведение и го прилагат в бъдеще върху своите семейства. Друга от

жените сподели, че цял живот е търпяла насилие от баща си и впоследствие не се е омъжила, но не е потърсила никога съдействие от никого. Според нея трябва да има срещи с младите хора, за да са информирани за правата си и за институциите, към които да се обръщат при проблем. Защото в ромския етнос младите момичета израстват с представата, че трябва да се омъжат млади, че трябва да служат на мъжете си и да им раждат деца, нищо повече. Те имат по-скоро само задължения, но не и права. Също смятат, че трябва да работи психолог с насилника, защото в затвора той става по-лош и когато излезе пак ще нанесе побой на жена си, дори би бил още по-озлобен. Според нея трябва да има национална методика, която да работи по начин както Фондация „ДА“. Тези отговори, говорят колко силно се възпротивяват на домашното насилие. За разлика от първите колебливи отговори на зададените въпроси в началото, тук вече ясно проличава една увереност, едно непримирение с неравноправното положение, в което са поставени и с жаждата да се борят с проблемите си. Тук не само споделяха, но и самите те отправяха препоръки, което навежда на извода, че в съзнанието им вече има ясна представа кое не е правилно, къде е границата на приемливото поведение и дори имат модел кое би могло да превъзпита насилниците, кое би подействало най-добре на мъжете им.

Заключение: Ромският етнос е подчинен от векове на традиции и обичаи. В техния свят жената е безправна и подчинена на съпруга си. Болшинството от момичетата е принудено да сключва брак в ранна детска възраст и остава неграмотно, а когато жената е малка и неук се манипулира лесно. От анализа става ясно, че жените търсят начини да бъдат информирани и да се справят с проблемите си. Започват да добиват увереност, но тя все още е крехка и колеблива. Жените споделят, че се чувстват не достатъчно защитени от институциите. Отговорите на поставените въпроси показват недоверие към съществуващата квалификация на домашното насилие от правните системи. Институциите от своя страна са достатъчно отворени към проблемите на обществото, често пъти поради липса на компетентност.

Препоръки: Анализът показва непълноти в познанията на ромите по темата домашно насилие. Необходимо е да се изготви ръководство, което да информира жертвите от домашно насилие за темата в дълбочина, да се познават и разграничават ясно видовете домашно насилие, защото само така жените ще знаят, че именно те самите са станали жертви и няма да се подчиняват на мъжете си така смирено, знаейки, че това се очаква от тях, а ще търсят защита на правата си. За да се предприеме първата стъпка към сигнализиране на проблем пострадалото лице трябва първо да достигне до момента на осъзнаване, че вече е жертва на домашно насилие, а за да достигне до този извод, то трябва да има известен капацитет от познания в тази насока. На следващо място, е необходимо да се знаят способите, чрез които жертвите биха се защитили. Трябва да познават добре институциите, техните компетенции и правомощия, както и телефонните им номера, за да бъдат уверени и да сигнализират навреме в случай, че срещу тях е извършено домашно насилие.

Мерките за предотвратяване или намаляване на насилието, основано на пола, следва да бъдат както превантивни – информационни кампании, консултативни центрове, образователни програми, така и с цел овладяване на последиците. Възможността за подкрепа от страна на държавата на жертви, преживели насилие, основано на пола, е ключово, за да могат те да потърсят помощ и да защитят правата си. Това включва както подобряване на законодателството, каквито стъпки се правят през последните години, така и създаване на повече на брой кризисни центрове, ясен механизъм за осигуряване на подкрепа, психологическа помощ и убежище. На 9 март 2020 г. Министерски съвет прие Национална програма за превенция и защита от домашно насилие за 2020 г. Програмата е реалистична и включва конкретни стъпки, свързани с изграждане на институционални механизми за координиране и мониторинг на дейностите по превенция и защита от домашното насилие, повишаване информираността и чувствителността на обществото по проблемите на домашното насилие, повишаване капацитета на професионалисти и представители на институциите, отговорни за прилагане на мерките по превенция и защита от домашно насилие, осигуряване на качествена защита на пострадалите лица и услуги за пострадалите и извършителите на домашно насилие. Все още обаче държавата не е разгърнала тази програма и източникът на усилията и резултатите в тази сфера са по-скоро дело на гражданския сектор. Съществуват различни програми, като тази на фондация „Анимус“, на Българския фонд за жените, на Асоциацията на жените-адвокати и др. Създадени са различни инструменти, включително мобилно приложение. Каталог за правата на жени, жертви на насилие, създаден от Асоциацията на жените-адвокати. Разработени са редица добри практики, както и редица менторски програми. Една от най-интересните, която е в рамките на Европейския съюз, е менторската програма EMPROVE. Последната е налична на английски, немски, испански, български и румънски.

Насоки за действия, които жертвата трябва да следва в случай на извършено домашно насилие:

- Да подаде сигнал на тел. 112 за извършено домашно насилие;
- Да се снабди с медицинско свидетелство - от Съдебна медицина по район /струва 30 лв./ или в случай на липса на финансови средства - в Спешен сектор на МБАЛ по район - бесплатно;
- Да потърси помощ и съдействие от специалисти на Фондация „Джендър алтернативи“, където ще получи безплатни юридически и психо-социални консултации на тел.: 0879260101, или от други подкрепящи неправителствени организации;
- Да подаде молба за защита от домашно насилие в Районния съд;
- Да подаде жалба за извършеното домашно насилие в най-близкото РУП на МВР или в Районната Прокуратура;

- В случай, че жертвата няма близки и познати, при които може да се приюти, тя би могла да бъде настанена в Кризисен център за жени жертви на домашно насилие;

ТРЕТА ГЛАВА

Анализ от проведена Фокус група с професионалисти по проект:

„Осигуряване на ефективна защита от насилие, основано на пола, на жени и момичета от ромски произход“

Фокус групата се състоя на 22.05.2020г. от 15:00ч., чрез онлайн формата за срещи ZOOM. В нея взеха участие представители на Фондация „Джендър Алтернативи“ (ДА) - адв. Милена Кадиева – Управител, Мишо Гръблев – координатор на фондацията и координатор на проекта, Любомира Цъцарова – психо-социален консултант, Анелия Йончева – юрист и професионалисти от институции работещи с хора преживели насилие в гр. Пловдив.

От проведената среща с професионалистите по проекта се установи, че те са напълно запознати с темата домашно насилие и в частност със съществуващите видове насилие. Споделиха, че основната разлика във връзка с насилието при ромският етнос са все още съществуващите ранни бракове сред тях, което от своя страна води до сексуално и емоционално насилие над ромските момичета.

Според професионалистите е необходимо допълнително обучение за работещи с жертви на домашно насилие. Според тях има нужда от непрекъснати и надграждащи обучения, за да могат адекватно да консултират жертвите на насилие. Споделиха, че от натрупаният си опит в работата с жертви на насилие жените, децата и възрастните хора стават най-често жертви на домашно насилие. За съжаление трайната бедност, безработицата и нестабилните доходи в семейството са в пряка връзка с домашното насилие. Липсата на финансови средства води до напрежение и много често дава поводи за конфликти между партньорите.

Установиха се трудности, които професионалистите срещат при работа с жертви на домашно насилие. Най-честите такива идват от несигурността на клиентите. Страх и напрежението водят често до това клиента да е разколебан в решението си да защити правата си. Това тяхно поведение въздейства и на професионалистите. Очевидно е, че на жертвите им е трудно да потърсят помощ и да споделят какво им се случва. При ромските жени е по-силна намесата от страна на разширените семейства и съседи - всички те правят всичко възможно да ги сдобрят с насилника. Така жертвата не получава нужната подкрепа от близките хора, за да се измъкне от капана на насилието. Друг

проблем, който се разкрива пред специалистите е, когато жертвата е направила първата крачка и е потърсила помощ, настанявайки я в кризисен център се изправят пред въпроса „А сега накъде?“, защото в повечето случаи пострадалите не само нямат никаква финансова възможност, но и нямат образование, елементарен опит, компетентност, а някои дори не владеят добре български език.

Професионалистите откриват много пропуски в Закона за защита от домашното насилие, за да бъдат защитени максимално пострадалите. Необходимо е да се премахне едномесечния срок, в който жертвата може да се защити. На второ място, насилниците много често нарушават Заповедта за незабавна защита, но въпреки това тези техни действия остават ненаказани и това ги окуражава още повече. На следващо място - да не се изискват толкова много доказателства, като например три сигнала до институциите, защото докато жертвите ги съберат, това би могло да доведе до фатален изход.

Професионалистите разкриха проблем с институциите и работещите в тях. Откри се това, че те не са достатъчно сензитивни към проблемите свързани с домашното насилие. Трябва да се работи върху обучението на специалистите. Случаите на домашно насилие трябва да се отчитат и съответно да се реагира адекватно. Професионалистите разкриха, че през последните години се наблюдават случаи, в които Отдел „Закрила на детето“ защитава насилника и упражнява натиск върху жената и детето. Измества се фокуса от домашно насилие към друга тема - родителското отчуждение. Много често в Отдел „Закрила на детето“ не изготвят адекватно становище, отговарящо на действителното положение, не отразяват казаното от майката. Страхуват се да възпроизведат действителното положение. Професионалистите сочат, че много често социалният работник поемащ случая не е компетентен да каже коя страна е права, страхува се да даде твърдо становище по случая. Необходимо е в случаите на домашно насилие да работят и психолози, които също да участват в изготвянето на докладите, в които да са отразени техните гледни точки, след проведените разговори с родителите и децата.

Участниците споделиха, че според тях и органите на реда, които първи се сблъскват с жертвите на насилие имат нужда от допълнителни разяснения и допълнителни обучения. Според специалистите те също не си вършат работата и това е огромна пречка пред пострадалите. Участниците споделиха, че е добре да им се разширят правомощията, но само ако са строго регламентирани, в противен случай има опасност да се получи обратен ефект.

Установи се, че всички професионалисти са срещали трудности в работата си от страна на институциите. Едни от тях с полицията – не са били взети достатъчно мерки или са били неадекватни спрямо конкретния случай на домашно насилие. Демонстрират незаинтересованост. Създава се впечатление, че институциите си „прехвърлят топката“ и никой не желае да се заеме с казусите, свързани с домашно насилие. Установи се

също така, че полицията не знае и не спазва методиката си за работа с жертви на домашно насилие. Те не знаят как да процедурат, с кого да се свържат, за тях е невъзможно да се справят адекватно в повечето случаи. Основният проблем е, че въпреки че има по един човек в структура – това не му е основното задължение, с което да се занимава. Другият проблем идва оттам, че с домашно насилие се занимава охранителна полиция, които имат ужасно много случаи. Те нямат специализиран екип, който да се занимава с домашно насилие, за повечето от тях тази материя е непозната. Според професионалистите е необходимо да има полицейски екипи, които да се занимават специално с домашно насилие и те да са освободени от всички останали задължения.

Професионалистите споделиха, че е необходимо домашното насилие да се криминализира адекватно и задължително съда да задължава насилника да посещава терапевтични програми. Нужни са по-ефективни мерки срещу извършителите на домашно насилие. Към настоящия момент при нарушаване на заповедта за незабавна защита, полицията съставя протокол. По никакъв начин виновния не се „озаптява“. Наказателния закон дава възможност да се сезира прокуратурата, но тя в повечето случаи отказва да образува досъдебно производство. Методите са недостатъчни и неефективни. На следващо място, не работи адекватно механизма, който да гарантира на жертвата, че насилника ще бъде изведен от жилището или дори това да се случи, че той ще спазва тази заповед. Изискват се свидетели, каквито обикновено няма и професионалистите заедно със своите клиенти се завъртат в един омагьосан кръг.

Всички професионалисти споделиха, че са срещали проблеми от страна на насилника в работата си с жертви на домашно насилие. Някои от присъстващите споделиха, че изпитват страх. Причината е, че често пъти започват да атакуват тях самите. Пишат доноси до местоработата им. Майките или бащите на непълнолетни, съжителстващи на семейни начала ги обвинявали, че им развалят семействата, писали са жалби срещу тях. Криели се зад синдрома на родителското отчуждаване. Разкри се също така, че социалната изолация по време на пандемията Ковид 19 е повлияла негативно на отношенията в семействата и са се увеличили случаите на домашно насилие. Жертвите били ограничени най-вече в икономически аспект.

Професионалистите отразиха, че имат много случаи на ромски жени пострадали от домашно насилие. Един от случаите, които споделиха е на клиентка от ромски произход, която дълги години е търпяла насилие от съпруга си. Едва на 60 - годишна възраст е събрала смелост да се изправи и да признае, че е била жертва на психически и физически тормоз и е предприела мерки. В тази връзка, професионалистката изрази мнение, че според нея е необходимо да се разясняват правата на момичетата още от училищна възраст. Друг от случаите е на младо момиче, което е било склонено да бъде с мъж на твърде ранна възраст. Благодарение на майката, която се оказала силна фигура и категорично възразила и се застъпила за дъщеря си е образувано досъдебно

производство срещу извършителя. Впоследствие се установило, че това не му бил първия случай и че той имал афинитет към малките момичета.

От мнението на специалистите се установи, че не се наблюдават промени в ромските общности във връзка със социалните роли на мъжете и жените. Според техни наблюдения няма кардинални промени. Има по-скоро единици, защото все още в ромското общество не си дават сметка, че това ранно склоняване на момичетата към сексуален контакт е насилие. Трябва да се работи с тях в посока промяна на нагласата. Даде се пример от професионалист, че преди време получили писмо от главния прокурор в институцията, в която работи. То изисквало да се състави списък на всички момичета, за които е имало подаден сигнал за насилие. Те го изготвили и изпратили. Това бил огромен труд от тяхна страна, но впоследствие за всички случаи отговорът бил – няма данни за извършено престъпление. Ежеседмично имали по 2-3 досъдебни производства, резултата бил – най-много пробация за извършителя. „Дори да изведем момичето с бебето от дома на бащата и да ги върнем при родителите й, последните правят импровизирана детска стая с дрешки на бебето, за да докажат, че майката и бебето живеят при тях и веднага след проверката от социалния работник ги връщат при съпруга й. Необходими са много по-ефективни наказания срещу насилниците. Към настоящия момент единствената санкция, която им е наложена е спиране на детските надбавки.“

Професионалистите споделиха, че ромските жени много трудно се разкриват пред тях, че са жертви на насилие. Причината е, че те го приемат за нещо нормално. Живеят с максимата „щом ме бие, значи ме обича, той ме ревнува, защото ме обича“. Когато случаят е „бие ме и ми изневерява“, тогава жертвата е склонна да потърси помощ и да сподели проблемите си. Но като цяло това приемане си остава в ромското общество, че мъжете им имат право над тях. Някои се страхуват, че ако сигнализират за домашно насилие могат да им вземат децата.

Професионалистите споделиха, че имат доста случаи на клиенти-жертви на домашно насилие, които се отказват да търсят своята защита и се връщат при насилниците си, финансовата зависимост е най-честата причина.

Заклучение:

От анализа става ясно, че професионалистите, работещи с жертви на насилие се чувстват не достатъчно подготвени и обучени да работят с тази специфична материя. Професионалистите споделят, че се нуждаят от допълнителни обучения. Освен това се откриват доста пропуски в ЗЗДН, за да бъдат защитени максимално жертвите. В много от институциите липсва ясна разписана методика за работа с жертви на насилие. Професионалистите разкриха проблем с институциите и работещите в тях. Откри се това, че те не са достатъчно сензитивни към проблемите в обществото. Професионалистите сочат, че много често социалният работник поемащ случая не е

компетентен да каже коя страна е права, страхува се да даде твърдо становище по случая. Необходимо е в случаите на домашно насилие да работят и психолози, които също да участват в изготвянето на докладите, в които да са отразени техните гледни точки, след проведените разговори с родителите и децата. Не се наблюдават промени в ромските общности във връзка със социалните роли на мъжете и жените. Има по-скоро единици, защото все още в ромското общество не си дават сметка, че това ранно склоняване на момичетата към сексуален контакт е насилие. Трябва да се работи с тях в посока промяна на нагласата във връзка със социалните роли на мъжете и жените и ранните бракове.

Препоръки:

Анализът показва не достатъчна подготовка и липса на сензитивност от страна на професионалистите, работещи с жертви на насилие. Необходими са непрекъснати и надграждащи обучения и ясна разписана методика за работа с жертви на насилие във всяка една институция работеща с жертви на насилие. Трябва да се работи с ромските общности в посока промяна на нагласата. Факт е, че съществуващото законодателство е недостатъчно, неефективно и неутрално. То не предоставя бързи и ефикасни механизми на въздействие. Държавата трябва да разработи и приложи разбираемо и приемливо законодателство срещу домашното насилие. За да се осигури ефективността му, то трябва да обхване широката гама от определения и възможни ситуации, с помощи на които да се квалифицират всички възможни обстоятелства, обграждащи темата домашно насилие. Всичко това е необходимо, за да се определи ясно основата на ценностната система на ромското общество, необходима е работа по промяна на стереотипите им и разширяване кръгозора по повод социалната справедливост.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

Анализ на събраната информация, заключения на анализа, препоръки за овластяване на уязвими групи жени – за самите уязвими групи жени и за професионалистите, които работят с тях.

Препоръки за промяна на националното законодателство.

От проведените по проекта Фокус групи се установи следното:

Домашното насилие е разпознато от участниците като такова по смисъла на чл. 2 от ЗЗДН, а именно като физическо, психическо, емоционално или икономическо насилие, принудително ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права между лица, които са или са били в семейна връзка или във фактическо съпружеско

съжителство, но се наблюдават и известни непълноти в познанията им. В тази връзка е препоръчително да се осигурят допълнителни обучения на ромските жени и на професионалистите, работещи с тях, по темата в дълбочина, за да познават и разграничават ясно видовете домашно насилие, да могат чисто законово да се защитят, а професионалистите да бъдат добре подготвени за работа с пострадалите лица.

Според участниците е необходимо да се налагат по-високи санкции на извършителя на домашно насилие още при първия акт на насилие. На този етап органите на реда най-често само предупреждават насилника, а това не е достатъчно за целите на превенцията на домашното насилие, а също така излага на риск живота и здравето на пострадалите.

От проведените Фокус групи се отрази също така необходимостта от изграждане на Кризисни центрове за жертви на насилие във всеки областен град и увеличаване на техния капацитет. Към момента на територията на страната действат само 13 на брой, които са с крайно недостатъчен капацитет да поемат всички нуждаещи се.

Необходимо е въвеждане на специализирана работа в съда, а именно, обособяването на съдебни състави със съответните обучени съдии, които да имат широки познания в областта на Наказателния Кодекс и ЗЗДН и тяхното прилагане.

Установиха се нужди от прилагане на дейности и разработване на програми за противодействие на домашното насилие и повишаване на информираността относно насилието, основано на пола. Отрази се необходимост от обучение и квалификация на професионалисти и организации, работещи с жени и деца, преживели домашно насилие. Безспорен е фактът, че жените в ромските общности остават най-уязвими за ревиктимизация, поради трудностите за излизане и напускане на общността и поради социалното изключване на ромите в България. Факторите, които засилват рисковете за насилие сред ромите са съществуващото традиционно разбиране на социалните роли на жените и децата, все още широко разпространените патриархални семейни ценности и ранните бракове. Самата група смята, че съществува необходимост от създаване на услуги вътре в техните общности. Съществуването на центрове, в които да се предоставят консултации, съвети и подкрепа за жертвите на насилие в ромски общности не само ще спомогне за намаляване на случаите на насилие, но и ще повиши капацитета на самите общности за справяне с проблема.

Необходимо е разработването на национална методика за работа с жертви на насилие. Ромските жени смятат, че е наложително да има екипи от психолози, които да бъдат обучени да работят с насилника, защото дори налагане на най-високата санкция от типа лишаване от свобода, често пъти не е достатъчна за да „превъзпита“ последния.

Необходимо е държавата да работи в посока изкореняване на стереотипите и активиране на демократична промяна в ромското семейство и общество, да се работи в насока повишаване на информираността на жертвите на домашно насилие за техните

права, за методите, чрез които биха могли да се защитят, за институциите към които да се обърнат.

Имайки предвид, че България все още не е подписала и ратифицирала Конвенцията на съвета на Европа за предотвратяване и борба с насилието срещу жени и домашното насилие, като основна препоръка към действащата национална правна рамка в областта на борбата с насилието над жени, може да се отбележи: оптимизирането на законовата защита на жените срещу насилието, основано на пола, включително наказателно-правната защита.

По отношение на осъществяване на превенцията на домашното насилие и насилието, основано на пола в България, насоки за добри практики биха могли да се изведат от актуалните модели за ранна превенция на този вид насилие, прилагани в много европейски държави, под формата на образователни и обучителни проекти, успешно реализирани спрямо целеви групи от всички нива на образователната система. Тези добри практики целят промяна на установените стереотипи, наложили се в съзнанието на хората и в социалните нагласи и отношения, насочени към зачитане на основните човешки права и равнопоставеността на двата пола за социално и професионално реализиране. Поради целения резултат тази промяна в обществените нагласи следва да започне с възпитанието и обучението на индивида още от ранна детска възраст. За постигането на успешни резултати в борбата с домашното насилие и насилието, основано на пола, от особено важно значение е добрата правна рамка, въз основа на която да се реализират добри практики.

Основно място в системата от мерки и услуги за жертви на насилие в България заема активното търсене на помощ от страна на самите жертви. Според сегашната система институциите (съд, полиция, социални служби) не предприемат активни действия по закрила и предоставяне на услуги, докато няма изричното волеизявление и подаване на сигнал от пострадалия от насилие. По този начин самата система за предоставяне на закрила и услуги се превръща в рисков фактор за възникване на насилие.⁸

Същността на дейностите по превенция е засилване на протективните фактори и намаляване на рисковете. Стремещт е да се постигне въздействие върху повече от една от сферите на живот (индивидуална, семейна, общностна, обществена). Съгласно идентифицираните причини и фактори за възникване на насилието, превантивните дейности могат да бъдат разделени в следните основни групи:

1. Програма предназначена за социални работници, които се срещат със семейства и хора преживели домашно насилие и насилие от интимния партньор. Предвид разпространението на домашното насилие и сериозните рискове за физическото и емоционалното здраве, като следствие от него, всички социални работници трябва да имат най-малко базисно обучение по темата. А именно - обучението

---

⁸ https://csd.bg/fileadmin/user_upload/publications_library/files/23114.pdf

- се спира на ключови принципи, законодателството и уменията на професионалистите; осигурява реалистични ресурси, които да се използват при работа с тези, които са преживели домашно насилие. Преживелите насилие се посрещат от професионалисти, които са информирани, имат необходимите умения и са наясно с най-добрите подходи за индивидуална подкрепа на жените.
2. Подобряване на ефективността на полицейската дейност в областта на домашното насилие и насилие, основано на пола, чрез провеждане на обучения на полицейските служители. Необходимо е да има екип от полицаи, които да са тясно обучени и квалифицирани по специфичните теми на домашното насилие и насилието, основано на пола, да работят единствено с тези случаи, за да могат да се фокусират върху проблемите на пострадалите и да оказват необходимата помощ навреме. Към настоящия момент системата за поемане на такива случаи е тромава - сигналите за домашно насилие се поемат от телефон 112 и полиция, които дори не общуват качествено помежду си. Накрая сигналът остава при районен инспектор, който не е специалист.
  3. Училищата трябва да бъдат подкрепени в изграждането на система за ранно предупреждение, която налага разпознаването на ситуации на различни видове насилие. Важно е да се насочи вниманието върху децата на по-ниска възраст, които са в риск от попадане в насилствено взаимоотношение (напр. наличие на насилие в семейството, опит за злоупотреба, злоупотреба с алкохол, наркотици и т. н). Колкото по-рано започне задълбочена работа с потенциалните насилници – толкова повече случаи на домашно насилие ще могат да бъдат предотвратени. Училищата в този случай имат ключова позиция да повдигнат въпроса с домашното насилие в сигурна и структурирана, обучителна среда.
  4. Изготвяне на национална програма с цел да насочи вниманието на насилниците към отговорността за тяхното агресивно поведение, както и запознаването им с различни алтернативни стратегии с цел намаляване на рецидивите.
  5. Повишаване на обществената чувствителност към проблема, чрез повишаване на информираността за: формите на домашното насилие и насилието, основано на пола и начините за тяхното разпознаване; институциите, службите, които предоставят консултации, помощ и подкрепа за жертви на насилие; здравните последици от насилието и рисковете, които съществуват при продължаващо с години домашно насилие, при ненавременен съобщаване и търсене на помощ от страна на жертвата; рисковете за децата, които са жертви на насилие, (вкл. и в случаите, когато са свидетели на тези актове в семейството);
  6. Реализиране на дейности с подрастващи, включваща една или няколко от следните теми:
    - Развитие на социални умения, умения за ефективна комуникация и ненасилствено разрешаване на конфликти;
    - Преодоляване на стереотипите в поведението, основани на половите характеристики на личността;
  7. Развиване на програми и дейности за работа с родители, включващи:

- Позитивно родителство и повишаване на родителския капацитет;
  - Ефективно родителство при деца с емоционални и поведенчески затруднения и предизвикателно поведение. Програмите за работа с деца могат да бъдат прилагани в училищна среда. Работата с родители може да се осъществява, както в училище, така и на работното място.
8. Развиване на програми и дейности за уязвими групи като възрастни хора; ромски общности; жертви или свидетели на насилие (деца и възрастни).
  9. Развиване на дейности за подобряване на средата:
    - Промяна на културните ценности и традиционните социални норми;
    - Повишаване на обществената нетърпимост към нарушаване на правата;

Заключение и препоръки:

Заключенията и препоръките на настоящото ръководство се основават на данните от проведените по проекта две Фокус групи - една с професионалисти и една с жени и момичета от ромски произход. Срещите провокираха участниците и ги подтикнаха да говорят открито за насилието над жени и момичета и успяха да привлекат внимание към идеята, че насилието в семейството не е и не би трябвало да бъде само личен проблем. Фокус групите имаха за цел да провокират участниците към дискусия по темата и да затвърдят нашето разбиране, че инициативи като тази трябва да бъдат по-многобройни и да се случват редовно, защото променят социалните нагласи, като показват примери на успешни практики за превенция срещу насилието над жени и насилието, основано на пола.

Настоящото ръководство налага извода, че в основата на предприемане на своевременни и успешни действия в борбата с насилието на жени и домашното насилие стои изготвянето на адекватна оценка на риска от насилие. В тази връзка би било полезно България да възприеме примера на добрия европейски опит в изработването и успешното прилагане на специализирани програми и методики за оценка на риска от насилие, което ще допринесе освен за оптимизирането на защитата на жертвите и за предотвратяването на повторни актове на насилие, така и за по-добрата превенция.

Осигуряването на услуги за подкрепа на жертвите на насилие е професионална сфера на дейност, която изисква наличие на знания, опит и ресурси. Използването на интегриран подход за разрешаване на проблема, поставя основните предизвикателства пред отговорните за политиката в областта институции. Това са: включване на здравната система в мрежата от предоставяни услуги; подобряване на достъпа до услуги за жертвите; създаване на специализирани дългосрочни услуги по психологическо консултиране на деца жертви на насилие; повишаване на информираността по проблема сред населението и сред групите в риск; създаване на услуги за взаимопомощ в общността; създаване на устойчиви програми за превенция;

развитие на услуги за ре-социализация и проследяване на състоянието на жертвите; осигуряване на непрекъснато държавно финансиране на доставчиците на услуги.

Съществуващият в България към момента модел за посрещане на нуждите на жертвите е структуриран така, че не осигурява работа в мрежа и участие на широк кръг от специалисти. Всяка от службите и институциите, предоставя специализирани услуги само в рамките на своята компетентност. Липсата на “услуги на едно място” е съществен пропуск в развитието на политиката в областта. Често заради дългия път, който трябва да бъде изминат, жертвите не търсят или се отказват от вече предоставени услуги и се завръщат при извършителите. Също така една от институциите, която трябва да играе основна роля в превенцията, идентифицирането и оказването на грижи за жертвите – Министерство на здравеопазването, не разпознава насилието като своя основна дейност. Въпреки световните добри практики и препоръките на Световната здравна организация, българското здравеопазване все още стои встрани от проблема. Здравеопазването трябва да приеме превенцията на насилието като своя основна дейност.

Важно е и непрекъснато да се работи за повишаване на обществената информираност и чувствителност по проблема чрез кампании и образователни програми и семинари. Работата в сферата на домашното насилие и насилието, основано на пола трябва да е всеобхващаща и работещите в нея професионалисти и организации да обединят усилията си за повишаване общественото разбиране за проблема. Събирането на информация за размера на явлението и как то се променя с времето, споделянето на методи на работа (успешни и неуспешни), добри практики и трудности, е от изключително значение за развитието и надграждането на експертизата на професионалната общност. Проблемът с насилието изобщо, във всичките му форми, става все по-актуален за обществото, което започва да вижда последиците от този феномен. Последици, които се отразяват на подрастващите, които повлияват образователната, икономическата, социалната сфери. Последици, които възпрепятстват нормалното обществено функциониране и водят до бедност, социално изключване, загуба на човешки и социален капитал.⁹

Препоръки към националното законодателство:

Необходимо е изменение на чл. 10 от ЗЗДН, а именно да отпадне едномесечния срок за подаване на молба за защита от домашно насилие, който е твърде кратък. Необходимо е този срок да бъде поне 3 месеца.

Да се измени чл. 13 ЗЗДН, като тежестта на доказване от извършеното домашно насилие да падне върху извършителя.

---

⁹ https://csd.bg/fileadmin/user_upload/publications_library/files/23114.pdf

Да има изричен текст в Закона, по силата на който да се разглеждат всички актове на извършено домашно насилие спрямо жертвата, а не само този от последните 30 дни, защото домашното насилие е процес.